Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 146 (9829) | 1975 чылдың июнь 24, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Пайыралдың аян-чоруу-биле

СЭКП ТК-ның чалаанын өзугаар июнь 23-те Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комителиниң Бирги секретары Эдвард Герек пайыралдың аян-чоруун кылып Москвада чедип келген.

ПУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэродромунга Э. Геректи СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, өске-даа албан кижилери уткуп алган.

(СЭТА).

Кызыл шөлге болган Тиилелге парадының 30 чылынга

СОВЕТТЕР ЧУРТУНУҢ ТӨӨГҮЗҮНЧЕ МӨҢГЕ БООП КИРГЕН

1945 чылдың июнь 24 бистің күрүневистің төөгүзүнче мөңге бооп киргеи. Ол хүн пайысылалдың Кызыл шөлүнге Тиилелге парады болган. Шилиндек полктарның составынга тергиин дээн дайынчыларың тергиишери — Совет Эвилелиниң Маадырлары, Алдар орденинин шупузунуң эдилекчилери, Берлинин шүүргеткешнинің кижикчилери, алдаржаан адыгжы снайперлер, эң-не шылгарап үнген солдаттар, матросстар, сержантылар, старшиналар, офиперлер кирип турган.

«Бүгүдеңер дыңнаңар!» деп, фашфаристер медээ берген. Шөлдүң ортузунче шеригиниң каттышкан хөгжүм оркестри үнүп келген, М. Глинканың «Алдаржы!» деп аялгазы өндүр дыңналып үнген.

Герман империализмин ашкан улуг Тиилелге-биле холбаштыр Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың өмүнээзиниде база осн даасканы-биле чурттуң дайынчыларынга болгаш ажылчы хоннарынга маршал Г. Жуков байыр чедиргеи. Совет Эвилелиниң гимни чаңгыланып үнгеи, артиллериянын өзулал салюзунуң даштаашкыннары ынмиреп турган, шөлдүң кырын солдаттарның үш удаа «урааланы» шыва алган. Шөлдүң маны дажыныңкыры-биле тиилекчилерниң баштайгы одуруу базып үнгеи. Парад эгелээн.

Ол хүнүнүң дугайын ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Төп музейиниң Тиилелге залының экспозициязы чугаалап турар. Совет дайынчыларының эрес, шудургу, маадыр чоруунуң бадылыг демдээ болган дайынчы эртиелери ында кадагалаттынып турар. Төөгүлүг парадтың эгизоотарының бирээзин көргүскен кайгамчык улуг чурук хөрлүг чаагай көстүп турар. Совет дайынчыларның чыскаалган одуруглары Кызыл шөлдеп базып орар. Кара шагаан-теве ээремчиктің аспактары дег кас демдектерлиг союндактар мавзолейиниң баарынче дүжүп бадып турар. «Гитлержи рейхсканцелярияның бажыңындан тиилекчилериң тура тыртып дүжүрүп эккелгеи хүлер эзирни черже шываданкан.

Музейде Владимир Чурсининиң комсомолчу биледи кадагалаттынын чыдар. Атакаже киреринин мурнуу чарында ооң бижээн базылыг чагынын ыдыктыг состери база ында: «Коммунистер партиязының салган сорулгазын долузу-биле мелереп билбишаан, тулчуп кирилтим. Бир эвес олүртүндаа каар болзумза, амы-тынымны Төрээн чуртум дээш бергешимни билир мен. Берлиниң ханазын ууй-чаза шаап кирбээн шаанда тура дүшпезин эш-өөрүмден дилеп тур мен». Өлүртүн каан дайынчының комсомолчу билединге ооң дайынчы өөру «Бады даңгыракты алдарлым-биле күүсеткен бис» деп ооң соонда бижип каан.

Тиилеттирин бастырган рейхстаттың кырынга 1945 чылдың май айда киискип үнгеи Тиилелге Тугукуң чиңгир кызыл шөзу залдың даа ортузунда турар. Дайынчы колектериниң болгаш каттыжышкынарының хүрээлеңинде мөңгези-биле арткан кижилериниң аттарын базала ында куу мраморда алдынып снилбээн. Оларның арызында немец эжелелге турган черге кыптыгып үнгеи тулчуушкуннарының кижикчизи Совет Эвилелиниң Маадыры майор Ц. Л. Куриков, алдар-сураглыг ужудукчу Совет Эвилелиниң Маадыры капитан Н. Ф. Гастелло, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры армия генералы И. Д. Черняховский олар бар.

Ам Тиилелгеде ол Тугунуң чанында турупкаш, будурулгениң аныяк мурнакчылары чурукка тыртыпып ап турар. Ол дээрге социалистиг чарыштың тиилекчилериге, улуг салгалдың алдарлыг чаңчылдарының төлептиг уламчылакчыларынга эң-не бедик алдар-хүндү-дүр. «Совет улустуң маадырлыг чоруунуң дугайын чугаалап турар бо музейни көргеш, бистің Төрээн чуртувустуң чаагай чоруунга улам эки ажылдаар деп доозу шиитпирлиг, соруглаан соруктуг, эгээртинмес энергиялыг үнүп чоруптувус» дээн мындыг бижимелдерни көрүкчүлер музейниң үнелел дептериндe хөйү-биле арттыгып каан турар.

Н. ЦАРАПКИН,
СЭТА-ның корр.

СААНЧЫЛАР КОНКУРУЗУ: мастерлер илерээн

Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш ВЛКСМ обкому инектерни машина-биле саарының мастерлериниң IV республика конкурузун июнь 19—20 хүннеринде Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазының чайгы инек саар черинге эрттирген. Ону манаа эрттиргени таварылга эвес, сүт саалдазын механизастаанының ачызында, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн ол коллектив чедип ап турар. Эрткен чылын бо ферма бир инектен 2759 кг сүттү саап, республикада эң-не хөй сүттү сагган фермаларның одуруунга кирген.

Фермадан 12 км черде чайгы түр саалда шолу. Конкурс эрттирер чер бо. УДС деп саалда установкаларын коктүгшыктыг шолде чыскаай турган. Конкурстуң киржикчилеринге майгынны, стол, сандайларны белеткээн. Киржикчилерни чалаан лозун, кызыл тукчугаштар хөлбеңнээн, столдар кырында тайганың дириг чечектери...

Июнь 19-та 4 шак үезинде конкурстуң киржикчилери аная чыглып келгеннер. Каа-Хем, Танды, Кызыл, Бии-Хем районнардан 24 саанчы келген. Олар ол районнарның колхозтарының, совхозтарының эң дээре төлөлекчилери. Бо конкурска киржир эргени олар күженишкиннинг күш-ажылы, бодунун мергежилин эки билир, ажылынга бердинген чоруу-биле чаалап алганнар. Оларның дыка хөйү мурнуунда чылдарда республика конкурстарының, районнарга бо чылын эрткилээн маргылдааларның киржикчилери. Оларның иштинде республиканың эрткен чылгы чемпиону, Балуга хоорайга болган Бүгү-россия конкурузунуң киржикчизи, Дуржулга станциязының саанчызы Ф. Брень, эрткен чылгы республика конкурузунга үшкү черни алган, «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Л. Подаруева, конкурстарга чаңгыс эвес удаа киржип келген, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң саанчызы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады В. Соломенникова болгаш өскелер-даа бар болду.

Ак халаттарлыг саанчылар чыскаалыпты. Кол судья, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол зоотехниги Н. В. Дрожжин конкурстуң киржикчилеринге байыр чедиргеш, сүт бүдүрүлгезинин технологиязын улам ынай сайзырааргайыдар, инектерни машина-биле саарын калбаа-биле пропагандалаар, мал ажылында ишчилерниң профессионал мергежилин, оларның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер, арга-дуржулгазын нептередир сорулга-биле конкурстарны чыл бүрүде организастаары чаңчыл апарганын чугаалаш, киржикчилерге чедишкиннерни күзээн.

Шынап-ла республиканың фермаларында мал ажылының хөй-хөй мастерлери өскен. Эрткен чылын 18 саанчы бир инектен 3000 ажыг кг сүттү сагган. Оларның иштинде «Көк-Тей» совхозта В. Долганина 3874 кг, «Кызыл тараачын» совхозтуң саанчызы, бо конкурстуң киржикчизи Т. Матина 3822, Чоон-Хемчиктиг СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң саанчызы, ССРЭ-нин Дээди Совединиң депутады А. Монгуш 3561 кг сүттү бир саар инектен сагганнар.

IV республика конкурузунуң түгүн эрткен чылдың чемпиону Ф. Брень көдүрген соонда, конкурсту эрттиреринің корум-чурумун тайылбырлаан болгаш судья коллегиязы конкурстуң киржикчилериниң нييти байдалын көрген. Ооң соонда олар тус-тус дугаарлар өзугаар саалда аппарадының бүгү кезектерин адырар болгаш катап эптээриниң талазы-биле маргылдаага киржип эгеледилер.

Конкурстуң ийиги хүнү. Эртен 6 шакта конкурстуң эң кол маргылдаазы — саалда аппараттарын белеткээри болгаш инектерни саары эгелээн.

— Моторну ажылдадыр!

— Судьялар туруштарынче! —дээн үн дыңналды.

Электрилиг саалда установкаларында — 16 инек. Бир киржикчи-ле дөрт инекти саар. Саалда аппарадын вакуум-чинге хоолайже улаш, саалда аппарадынче 6—8 литр изиг сугну дамчыдар, ону аппараттан төгер, саалда стаканнарының аразында суг барын болгаш аппараттың ажылын хынаар. Инектің эмиглерин чылыг суг-биле чуур, массаж-тавышаан, арыг аржыыл-биле чодар, баштайгы сүттү шил кружкага саап каптар. Ооң соонда саалда аппарадын ажылдадып, саалда стаканнарын инектің эмиглеринге кедирер, аппараттың ажылдаарын хайгааараар, эмиглерни массаждавышаан, машиналыг саалданы чорудар болгаш конкурстуң өске-даа негелделерин саанчы күүседир. Маргылдааның бо хевириңге 38,5 балл санаар. Бо ажылга бедик мергежил, шыырак бедеткел негеттинери илдең. Мергежилдиг тускай эртемниглер — судьялар киржикчи бүүзүнүң ону канчаар күүсеткенин тодарадып, чогуур үнелээшкинни бээр. Бо чорук инекти машина-биле саарының арга-дуржулгазына оларның улам мергежиринге өөредиглиг, ол бүгүнү көрүп турган улуска солун-даа болду.

Ооң соонда киржикчи бүрүзүнүң сагган сүдүнүң арыын тодараткан. Саалда соонда аппараттарны чуурунуп талазы-биле маргылдаа база болган.

Конкурс солун болгаш ажыктыг болуп дөозулган.

— Республика конкурстарына ам ийиги удаа киржип турарым бо. Бо конкурска бистің совхозтуң шыырак саанчылары В. Молчанова, Н. Искив суглар-биле кады келдивис. Республиканың сураглыг саанчыларының арга-дуржулгазындан манаа билип алган чүүлдеримни Кара-Булунга чеде бергеш, эш-өөрүмге дамчыдар мен—деп, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң саанчызы Т. Оюн чугаалады.

Бо совхозтуң фермалары шупту механизастаттынган. Колдуунда бирги сорттуң сүдүн күрүнеге дужаап турар. Республиканың оске-даа сүт-бараан фермаларында хол-биле кылыр аар ажылга машинаны чыл бүрүде нептередип турар. Саанчының мергежили механизастаттынар, инекти машина-биле саарының мастери деп чаа мергежил нептерээр. Ынчангаш сүттү саарының технологиязын эки билири, нарын техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаары саанчы кижиден негеттинер. Бо бүгүнү шиңгээдип алырынга чыл бүрүде эртип турар саанчылар конкурузу улуг ужур-дузалыг. Ол дээрге мурнакчы дуржулганы нептередириниң бир янзы хевири-дир.

Бо конкурстуң киржикчилери хөй янзы негелделерни күүсеткен. Саанчының санитарлыг белеткели, саалда аппарадын адырары болгаш эптээри, аппаратты ажылдадырынга белеткээри болгаш инекти саары, саалданың үези, бөлүк инекти бүрүнү-биле саары болгаш продуктулуу, сагган сүттүң арыы, саалда соонда аппаратты чууру дээш бөөн-даа ыңай.

Конкурстуң түңнелдерин үндүрген. Инектерни машина-биле саарынга республика чемпиону атты «Кызыл тараачын» совхозтуң саанчызы комсомолчу Мария **Сат**, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң саанчызы Галина **Данилина** олар чаалап алган. Оларның түңнелдери деп болган. Ийиги черни «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Лидия **Подаруева** эөлээн. Үшкү черде— «Кызыл тараачын» совхозтуң саанчызы Тамара **Матина.** Мария Сатка республика чемпионунуң болгаш аныяк саанчылар ортузунда республика чемпионунуң кызыл ленталарын эгин ажыр салбышаан, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң Хүндүлел бижии, дыштанылга бажыңынга баар халас путёвка, ВЛКСМ обкомунуң «Бодунуң мергежилиниң талазы-биле эң эки ажылчын» деп диплому база ортөктиг чүүлдер-биле шаннаан. Галина Данилина база ол шанналларны болгаш Ленинградка болур Бүгү-Россия конкурузунга киржир эргени чаалап алган. Үшкү черни алган саанчы Хүндүлел бижик болгаш ортектиг чүүлдер-биле шаннаткан. Конкурска эки көргүзүглерлиг болган 10 кижиге Хүндүлел бижиктерни, ортектиг белектерни тывыскан.

Конкурстуң киржикчилеринге Туранның Культура бажыныңның бот-тывынгыр уран чүүл коллективи солун концертти бараалгаткан.

В. МААДЫР,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде чурукта солагай таладан оң талаже) конкурска эки көргүзүглүг болган саанчыларга Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол зоотехниги Н. В. Дрожжиниң Хүндүлел бижиктерни тыпсып турары. Чемпионнар тодараан: инекти машина-биле саарының республика чемпиону М. Сат (оргузунда), ийиги черни алган Л. Подаруева (солагай талада) болгаш конкурстуң үшкү черни алган Т. Матина олар.

Адаанда чурукта: инектерни машина-биле саап турарының нييти хевири.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ЧАА ЭРТЕМДЕННЕР

Чоокта чаа СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязының СЭКП төөгүзүнүң кафедразының эртем чөвүлелиниң хуралында «Национал айтырыгны шиитпирлээринге ленинчи теорияны СЭКП-ниң чогаадыкчы өзу-биле хогжүткени» деп темага кандидат диссертациязын аспирант А. К. Кэнзай камгалаан. Москваның ужар үүл-технологтуг институдунуң СЭКП төөгүзүнүң кафедразының болгаш Тываның ДЛТЭШИ-ниң берген үнелелинде, албан өзүзу-биле оппонентилери — төөгү эртемнериниң доктору А. Ф. Смирновтуң, төөгү эртемниериниң кандидады М. С. Гаркушиниң болгаш өскелериңдаа сапалдарында диссертацияны ужур-дузалыг темага бижиттинген демдеглээн. Национал айтырыгны шиитпирдээриниң тесриялыг болгаш практикалыг айтырыглары, ССРЭ-де национаддар аразының харылзааларының чаа хевирин хогжүдер болгаш бижыглаар талазы-биле Коммунистиг партияның политиказын тайылбырлаан ажыл болур. Кафедраның эртем чөвүлели Алдын-сол Кангаевич Кэнзайга төөгү эртемниериниң кандидады эртем чалазын чаңгыс үн-биле тывыскан. Кафедраның шиитпирин академияның эртем чөвүлели чугаалажын көргеш бадылаан.

Диссертацияны национал харылзааларның айтырыгларының талазы-биле улуг эртемден, төөгү эртемниериниң доктору И. И. Грошевтиң эртем удуртулгазы-биле белеткээн.

* * *

Ленинградтың күрүне университединиң төөгү факультединиң эртем чөвүлелинде төөгү эртемниериниң кандидалынга диссертацияны И. У. Самбу камгалаан. Ол диссертацияның ады: «Тыва улустуң оюннары, оларның төөгүзү, амгы үеним оюннарынга салдары, хогжүлдези, чаа оюннарның тыптын турары». Ленинград университединиң антропология кафедразының эргелекчизи төөгү эртемниериниң доктору Р. Ф. Итс диссертацияны бижиринге улуг дузаны чедиргеи. И. У. Самбунуң ажылы бир-ле дугаарында шинчилеп көргеи болгаш муринда каяа-даа парлаттымааны-биле онза үнелиг.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДӨРТКҮ ЧЫЫЖЫНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң дөртку чыыжының бирги сессиязы 1975 чылдың июнь 27-де 10 шакта СЭКП Тыва обкомунуң Политчырыдышкын бажыңынга ажыттынар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттар төлөөлекчилериниң хуралы 1975 чылдың июнь 27-де 9 шак 30 минутада Политчырыдышкын бажыңынга болур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессияга келген депутаттарын 1975 чылдың июнь 26-да эртенгиниң 9 шактан эгелеп республиканың Министрлер Чөвүлелиниң бажыңынга № 27 өрээлге ийи дугаар каптка бүрүткээр, телефоннары: 30-52, 46-34.

Дамаскыда ужуражыышкын

ДАМАСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев баштаан СЭКП-ниң ында аянчорук кылып турар делегациязы Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиңгине секретариының оралакчызы Абдалла Ахмар-биле ужуражкан.

СЭКП биле АСЧП-ниң аразында харылзаалар айтырыының талазы-биле, а ол ышкаш улустар аразының өлүг хой чугула айтырыгларының, бирги өөлчегде Чоокку Чөвө чүк таарыштырылгазының айтырыының талазы-биле санал-онал солчулгазы болган.

Ийи партияларның аразында харылзааларның бижыын онзалап айытказ, Абдалла Ахмарның демдеглээни болза, партияларның удуртукчуларының аразында ужуражыышкыныларының, кайы-кайызынга сонуурганчыг боон турар эң чугула айтырыглар талазы-биле сүмележиишкиннериниң болгаш санал-онал солчуушкуннарының доктааган чаңчылы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының байлак дуржулгазын үре-түңнелдиг ажыглаар арганы АСЧП-ге берип турар. Сирий улус болгаш ооң партиязы бистің чурттарыстың аразында пайыралды болгаш кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдериниң болгаш быжыглаарының эргежуктарынга моон соңгаар-даа бүгү үүлдерни кылыр дээн долу шиитпирлиг деп, ол чугаалаан.

Чоокку Чөвө чүкте байдалга хамаарыштыр Абдалла Ахмарның чугаалааны болза, Сирия Чоокку Чөвө чүк маргылдаазын тайбың арга-биле таарыштыр шиитпирлээринче, ол районга бижыг болгаш чөптүг тайбыңны тургузарынче чүткүп турар, ооң албан негелдези 1967 чылда эжелеттирген бүгү араб девискээрлерден Израильдиң шериглерин үндүрери, Палестинаның араб чонунуң дүрүм өзугаар национал эргелерин хандырары болур. Бо айтырыгта Сирия бүгү-ле пайыралдыг күрүнелериниң талазындан, араб улустуң чөптүг хосталгалыг демиселиниг дузаламчыны өскерлиш чокка көргүзүп турар Совет Эвилелиниң талазындан улуг деткимчени ап турар. Ол дээш аңаа улуу-биле өөруп четтирип турар бис деп, ол онзалап демдеглээн.

Харыы созүнге Б. Н. Пономарёвтуң айытканы болза, СЭКП болгаш Совет чазак Израильге эжелеттирген бодунуң дүрүм өзугаар черлерин хостап алыры дээш база Палестинаның улузунуң эргелерин катап тургузары дээш демиселдя чорудуп турар араб улустарның эргезин өскерлиш чокка камгалавышаан, Чоокку Чөвө чүкке таарыштырылганың айтырыыга тодаргай болгаш принципиалдыг политиканы чорудуп турар.

Сириянын болгаш Совет Эвилелиниң улустарының база оларның партияларының аразында пайыралдың болгаш кады ажылдажылганың быжыг харылзаалары тургустунган, ол харылзаалар империализмге удур, чер кырынга тайбың дээш оларның ийити демиселиниң эрге-ажыктарынга чыл келген тудум-на улам быжыып, хөгжүп турар деп, ол онзалап демдеглээн.

Ужуражыышкын пайыралды-байдалга эткен.

СЭКП-ниң делегациязы Эль-Кунейтру хоорайга чорааи.

Хоорайны таныжын көргениниң соонда можунуң губернатору Наиф Нофал-биле делегация кежигүннериниң беседазы болган. Израильдиг эжелеттинге турган хоорайның чурттакчыларының таварышкан качыгдалдарының дугайын чугаалаш, Н. Нофалдың медеглээни болза, Сириянын улузу бүгү улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежин турар Совет Эвилелиниң күженишкиннерин, дузаламчызын бедиг-биле үнелеп турар.

Төрээн чуртка — эки шынарлыг, хөй дүктү берээл!

ОН ИЙИ МУҢНУ КЫРГЫЫР

Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суур салбырының ишчилери тоску беш чылдың доозукчу чылында он ийи мун баш хойну кыргаш, 24 тонна дүктү күрүнеге садар планныг. Хой ажылында чугула кампания—кыргыланы чогуур үезинде организастыг эртирер дээш салбырда кыргылда пунктузун баш удур септеп белеткээн. Ында электрилиг 40 хачыны тургускан. Хой кыргылдазы ам эгелээн болгаш ол ажылда ниитизи-биле 60 ажыг кижи киржип турар.

Дуржулгалыг хоочун кыргыкчылар Ажы-Анайбан, Мый-оол, Биче-кыс, Дажы-Сүрүн олар ажылының аргадуржулгазынга аныяктарны өөредип турар.

Бо чылын салбырның хойжулары хой бүрүзүнден-не 2,5 кг дүктү алырын хүлээнген. Хойнуң дүгүн хозалдырар сорулга-биле кодан хойларга водовозтар-биле сугну чаштырар хемчегни ап келген.

Кыргылда пунктузунда ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. Ажылчыннар чеменир столовая база бар. Социалистиг чарыштың кегелделерин көскү черде аскан. Түңнелди беш хонуктап үндүрүп турар.

Баштайгы хүннериниң түңнелинден алырга, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүк алдынып турар.

Д. КЫЗЫЛ-ООЛ.
Өвүр район.

АЖЫЛ ХАЙНЫЫШКЫННЫГ

Танды районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң ишчилери бо доозукчу чылда 27 мун баш хойну кыргыыр болгаш 60 тонна дүктү күрүнеге садар. Бо хүннерде төп кыргылда пунктузунда ажыл хайныышкынныг. Ында 45 электрилиг хачыны тургускан. Кыргылдага хүн бүрүде-ле 65 кижи киржип турар.

Кыргыкчыларның ортузунда чарыш калбарган. Чарыштың мурнуку одуруунда Д. Сүмбаалай, Б. Сержинмаа, С. Кара-кыс олар чорун турар.

Колхоз бо чылын бир баш хойдан 2,2 кг дүктү алырын планнаан. Ынчангаш дүктүг чидириин болдурбазының 5 дүгүле хенчеглерин алган.

Чарыштың түңнелинде беш хонуктан үндүрүп, типлекчилерге акша шаннаалын болгаш шилчиир вымпелди тыпсып турар.

Баштайгы хүннерде кыргаан Оюн Седип-ооллуң 400 баш иттериниң ниитизи-биле 760 кг дүктү, Оюн Сериг-ооллуң 620 баш хоюндан 1 тонна 149 кг дүктү алган.

О. ШАРАВИИ.
Танды район.

ДАШТЫКЫДА

● **ГАВАНА.** Кубаның уруглар камгалаарының институду биле ССРЭ-ниң Педагогика эртемниериниң академиязының аразында эртем талазы-биле 1975—1980 чылдарда кады ажылдажылга дугайында керээге ат салган. Совет эртемденнер школа назыны четкээн уругларны кижизидеринге педагогика психологизының айтырыгларын ажылдан кылырынга Кубага дуза көргүзер.

● **ЛОНДОН.** Англияның автомобиль үлетпүрү аар үени чурттап эртип турар. Парлаттынган албан өзүзунуң сан-түңү-биле алырга, бо чылдың май айда чурттуң автозаводтарының конвейерлериниң 72 мун автомобильдер үнгеи, ол болза эткен чылдаазынга олча үеге деннээрге, ийи катап эвээш.

Ол болза совлгу 13 чылдарның дургузунда Британ ортулуктарга автомобиль бүдүреринин эң-не кудуку деңнели болган.

● **МОГАДИШО.** Сомалиниң найысылалында эртемниг социализмни өөреириниң талазы-биле семинар ажыттынган. Национал углапыышкынның төөтериниң 100 ажыг активистери үүн айның иштинде политиктиг билиглернин үндезиннериниң талазы-биле лекциялар күргүзүп дыңнап эртерлер.

● **РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО.** Саадаткан ажыл телевирин төлеп бээрин негеп, Санту-Андре (Сан-Паулу штат) деп бразиль хоорайда «Фундисау Паулусейа» деп заводтуң металлургтары ажыл соксадыышкыны чарлааннар.

● **КАНБЕРРА.** «Чаа Зеландия —ССРЭ» деп ниитилелдиг Веллингтонга болган чыл бүрүнүн конференциязының делегаттары чаа зеландия болгаш совет улустарның аразында пайыралдыг харылзааларның хогжээнинин түңнелинде ниитилелдиг ажыл-чорудулгазының идепкейжээнин болгаш ооң кежигүннериниң өскенин демдеглээннер. Гитлержи фашизмни тиилээнинин 30 чыл ооң байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирген. Хөй-хөй хоорайларга организастаан делгелгелер чаа зеландийжилерни совет улустуң амыдыралы-биле, коммунистиг тургузуушкунда оларның чедишкиннери-биле таныштырган.

● **ТОКИО.** Японияның профэвилелдериниң Кол Чөвүлелиниң удуртулгазы 1976 чылда ажыл-чорудулганың программазының төлевилелин ажылдан кылган болгаш ону июньнуң төнчүзүнде Кол Чөвүлелдиң чыл бүрү болур съездизинге бадыладыры-биле киирер. Чаа программада кол кичээнгейни Японияда ажылчын шимчээшкининиң улам сырый каттыжарының орудтарынче салган. Чижээлээрге, келир чылын үлетпүрүнүң бүдүн адырларының хемчээлинте демиселди хогжүдер деп төлевилээн.

(СЭТА).

ШЫЛГАТТЫНГАН ДЭЭШТИГ ЧЕПСЕК

Боттарының организацияларында база коллективтеринде нинти ажыл-херек дээш, чедир шинтпирлеттинмээн айтырыгларны, ажыл-херекке шаптыктап турар четпестерни чайладыр дээш сагыш-сетклиг чыгыгын чоруур коммунистер партия организацияларында хой. Олар бичин-даа четпестерге, ажыл чызыр, шушпек, чалгааларга эптеш чок. Маңза коммунистер шүгүмчүлелли болгаш бот-шүгүмчүлелди калбаа-биле ажыглаан, четпестерни түрве сойгаан илередир, эвес, харын оон тыптып кээп турар чылдагаанарын тодаратказ, ону чайладырын чедип ап турар.

Ажыл-херекти экижилеринге шылгаттынган арга — шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырывыс, оон ажыктын, дээштин бедидериниң эргежок чугулазынче бистиң партиявыстың Төп Комитеди кезээде доктаамал кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар. Оон бир тодаргай илергейлели «Партияның Тамбов область организациязында шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң байдалының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалы болур. Бо чугула документиниң районуң партия организацияларының хуралдарына болгаш СЭКП райкомунуң пленумунга таныжып чугаалашкаш, бо талазы-биле боттарында байдалды база хандыр анализтеп көрген. Ында демдеглеттинген чүүлдер биске база бүрүн хамааржыр дээрзин коммунистер айткан болгаш Төп Комитеттің бо чугула доктаалы ажыл-чорудулгага дайынчы удуртулга болдуруп, амыдралга боттандырарының эргежок чугулазын айытканнар.

Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырының, коммунистерниң аразында санал-онал солчуруунуң индири хамыктың мурнунда партия хуралдары болгаш. Ынчангаш райком болгаш партия эге организациялары хуралдарының ролюн, оларның кижизидикчи ужур-дузазын куштелдиреривче, оларга коммунистерниң идепкейин бедидериниче улуг кичээнгейни салып келген.

Партия организацияларының хой нуруузу партия хуралдарын Уставтың негелделеринге дүүштүр эрттирип, айтырыг бүрүзүн чугаалажып шинтпирлээринге коммунистерниң кижилгезин идепкейжиткен. «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл», «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтарда, № 1 АТБ-де, Чадааанаың школазында, райсоюуң кижи эмнелгезинде партия организациялары хуралдарны эки белеткелдиг, организастыг бедик деңгеелге эрттирип, айтырыгларны шинтпирлээринге коммунистерниң идепкейин бедиткен. Партия хуралдарына бүдүрүлгениң, партийжи амыдыралдың, социалистиг чарыштың дугайын болгаш өске-даа айтырыгларны удаа-дараа чугаалажып, коммунистерниң партийжи даалгаларына хамаарыштыр олардың информацияларын ап турар. Кол кичээнгейни четпестерни илередип, оны дарый чайладырынче база хүлээп алган шинтпирлерниң күүселдезин организастаарын күштелдиреринче утландырган.

Партийжи-политиктиг болгаш организастыг ажылды ажыл-ишчилерниң өртүзүнга күштелдиргениниң түңнелинде район ажыл-агый, культура тургузуушкунунга чамдык чедишкиннерни чедип алган. Тоску беш чылдың эрткен дөрт чылында район үлетпүр продукциязын сайгарарының илдың 105 хуу, бо чылдың бирги кварталдың 103 хуу күүсеткен.

СЭКП райкомунуң бюрозу, парткомнар, партия эге организациялары ажыл-херекти мергежилдиг удуртқан, бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидериниг бүгү курлавырларны, аргаларны болур-чогууру-биле ажыглаан болза, чедишкиннер оон хой болур турган ийик.

Хуралдарга шинтпирлерни хүлээп ап, четпестерниң дугайын шинтпирлеп турза-даа, оон күүселдезиниң дээштин четпес. Ажыл-ишке контрольду шыңгыы тургуспаанындан көдээ ажыл-агыйда, бүдүрүлге, тудуг черлериниде улуг четпестер бар болуп артышаан. Мал ажылы районуң экономиказының ажыктыг чоруун бедидериниг бүгү курлавырларны, аргаларны болур-чогууру-биле ажыглаан болза, чедишкиннер оон хой болур турган ийик.

Хуралдарга шинтпирлерни хүлээп ап, четпестерниң дугайын шинтпирлеп турза-даа, оон күүселдезиниң дээштин четпес. Ажыл-ишке контрольду шыңгыы тургуспаанындан көдээ ажыл-агыйда, бүдүрүлге, тудуг черлериниде улуг четпестер бар болуп артышаан. Мал ажылы районуң экономиказының кол адыры. Оны хөгжүдериниг курлавырлар, аргалар эвээш эвес. Оларны четче ажыглаваан турарындан чамдык сорулгалар долу күүсеттинмейн турар. Ажыл-агыйлар мал бажы өстүрер планын чыл бүрүде күүсетпестээн. Малдың уксаазын сайзырадырынче кичээнгей кошкак.

Малдың хорамчалыг болуп турарының чылдагааны —зооветеринарлыг ажылды кошкак тургусканының, малга ажаалга, кадатты баксыратканының түңнели. Малдың өлүп хораар чоруу «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл» «Большевик» совхозтарда, Ленин аттыг колхозта хой болуп турар. Малды оорлаар, самчыдаар чорук база бар. Бо четпестерниң чылдагааны — партия организацияларының, совет, ажыл-агый органнарының кадрлар шилилгезин эрелгей көрүп, малчынгар-биле ажылды кошкак тургусканында болгаш кижизидилге ажылының кошкаанда.

Чер ажылының культуразын бедидериниг талазы-биле хуралдарга шүгүмчүлелдиг саналдар эвээш эвес болган. Ону ажыл-агыйлар удуртукчулары, райкүүскомнуң көдээ ажылагый эргелелиниң удуртукчулары, специалистер соо кырынга хүлээп ап, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедидеринче, четпестерни чайладырынче угланган боттуг хемчеглерни албайн турар. Ынчангаш дүжүт чавыс болбушаан. Эрткен дөрт чылда район 47 муң тонна тарааны вланса чедир albaan болгаш күрүнеге 6590 тонна тарааны чедир дужаавaан. «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар чавыс дүжүтү өстүрүп турар.

СЭКП райкомунуң пленумнарына, актив хуралдарына база партхуралдарга чер ажылының культуразын, малдың продукциязын, бедидер, ниитиниң малының баш санын өстүрер планны күүседир, малдың уксаазын экижидер болгаш өскедаа ажылдар дугайында өөү келген айтырыгларны, чугаалажып, оларда четпестерни, шүгүмчүлелди шыны-биле көргүлээн. Ынчалза-даа чамдык партия организацияларының секретарылары, Советтер, ажылагый органнарының удуртукчулары шүгүмчүлелди шын эвес көөр, оон чогуур түңнел кылбас чорүктар база бар. Чижээ, «Большевик» совхозта коммунистерниң хуралдарынга партбюроның, совхоз дирекциязының, көдээ Совет күүскомунуң адрезинге, специалистерниң адынга шыңгыы шүгүмчүлелдер болуп тургулаан. Ынчалзажок шүгүмчүлелдиг саналдарның ажыктының, дээштинин бедидер ажыл чоруттунмайн турар. Чер ажылының культуразын көдүрүнге кол агроном К. Хаяң-оол, совхоз директору В. Оюн, партком секретары Д. Хертек ажылын шүгүмчүлелдиг саналдарга дүүштүр тургузар үе келген.

«Сүт-Хөл» совхозтуң дирекциязының, парткомнуң удуртулгазынга хамаарыштыр шыңгыы шүгүмчүлеллер партия хуралдарынга база-ла болгулаан. Ол совхоз чыл бүрүде карылгалыг ажылдап турар. Совхоз директору А. Шаалы, партком секретары В. Сат специалистер-биле ажылды кошкадып, оларның ажылынга кошкак дузалап, негелле чок ажылдап турар. Оон хараазы-биле кол агроном М. Дукуроол, кол зоотехник М. Лайзаа, кол инженер К. Даш-оол, Кара-Чыраа салбырының эргелекчизи Т. Төгүс олар ажылынга харыысалгазын кошкаткан болгаш арагалаарынче сундуккан.

Планныг онаалдаларының, алдынган хүлээлгелериниң күүсеттинмээни, ажыл-ишчилериниң өртүзүнга масса-политиктиг, кижизидилгелиг ажылды кошкак чорудуп турары дээш «Чыраа-Бажы» совхозтуң дирекциязын, парткомну коммунистер шыңгыы шүгүмчүлээн. Совхозтуң удуртукчулары С. Монгуш, Г. Канчыыр-оол шүгүмчүлелди шыны-биле барымдаалап көөрүнүң үлегерчижээн ам-даа көргүспейн турар. Совхоз чыл бүрүде карылгалыг ажылдап турар.

Кадларны кижизидериниге шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң арга-методун долу ажыглаарын, даандырган ажыл-херек дээш, партияның, күрүнениң сагылга-чурумун сагыгыы дээш негелдеин күштелдиреринде Тамбов областың партия организациязына холбаштыр СЭКП ТК-ның докталында айыткан. Чамдык партия организациялары, удуртур ажылдакчылар ону күүсетпейн турар.

Чамдык партия организацияларының секретарылары, бүдүрүлге коллективтериниң удуртукчулары шүгүмчүлелдиң дээштинин бедидер, илереттиннеген четпестерни база оларның чылдагаанчарын чайладыр дээш шыңгыы контроль тургуспайн турар. «Искра», «Октябрь 30 чылы» колхозтарда, «Тыва» совхозта партия хуралдары белеткел чок эртин, шүгүмчүлелдиг саналдар кизиги болуп турар. Ол ажыл-агыйлардa партия организацияларының секретарылары С. Хертек, М. Моңгуш, К. Куулар-организаторлар болгаш кижизидикчи ажыл-чорудулгада боттарының четпестерни эдип, планныг даалгаларының күүселдезинче чедир сагыш салбайн турар. «Искра» колхозта партком секретары С. Хертек, колхоз даргазы Д. Настык-Доржу боттарының ажылында четпестерни язы-бүрү чүүлдерге чылдагаанаар, бот-боттарынче чуй кагжыр, шүгүмчүлелге удурланыр, шүгүмчүлел кылганнарны кызар, шүгүмчүлелди шыны-биле көрбес, оон түңнел кылбас турган. Бо талазы-биле партия райкомунуң бюрозунга оларга шыңгыы хемчегни хүлээткен.

Парткомнар, партия эге организациялары совет, ажылагый, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хой-ниити организацияларынга шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам калбартыры, оон ажыктыын, дээштинин бедидип турган, Коммунистиг партия биле Совет чазактың директиваларының күүселдезин чедип алган турары чугула. Күүселдениң хынаалдазын дээштиг, доктаамал хевирлиг болдурар дээш ам-даа шудургу, күженишкиниг ажылдаар херек. Чүге диве, шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел ажыл-херекте четпестерни чайладырынга дээштиг чепсек болгай.

Н. БОЙДУ,

СЭКП Чоон-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР:

ЯКУТИЯНЫҢ АК-КӨК ОРУКТАРЫ

Якутияның хем порту бо чылын сут оруу эгелээнинден бээр баштайгы чүс муң тонна чүктү чогуур хуусаазындан бир неделя эрте сайгарган. Республиканың ол кол сайгарылга пунктузун дамчыштыр чүве даараар инелерден эгелээш, ам тудуп турар Якут ГРЭС-тің чүс тонна турбоагрегаттарынга чедир чүктериниг бүгү-ле хевирлери таварып эртер. Соолгу чылдарда ол порт сайзырангай чүдүрер-дүжүрер техника-биле чепсегленген амгы үениң бүдүрүлге чери апарган. Тоску беш чылдың эткен чылдарында ол чүк сайгарарының хемчээлин 2,5 катап улгаттырган.

Якут портчуларының коллективи боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедишкиниг күүседип турар. Беш чыл планын июль 1-ге чедир күүсеткеш, чылдың төнчүзүнге чедир сес чүс муң тоннадан эвээш эвес чүктү немей сайгарар деп шинтпирлээн.

(СЭТА-ның корр.).

Якутск.

МОЛДАВИЯ:

МОЛДАВИЯНЫҢ КОНСЕРВИЛЕРИ

Молдавияда консерв сезону эгелээн. «Молдплодоовощпром» аграр-үлетпүр каттыжыышкынының бүдүрүлгелериниң технология шүгүмнарынга чаа дүжүт вогааларының болгаш кат-чимистериниң баштайгы улуг-улуг болүктери кирген. Сезониуң эгелээринге чедир заводтарда технология дериг-херекселдерин чаарткан. Ол чорук 1975 чылда 1410 миллион лаада консервилерни бүдүрер арганы бээр, ол дээрге беш чылдың бирги чылынга бодаарга, үш катап хой болуп турар.

(СЭТА-ның корр.).

Кишинев.

ТАДЖИКИСТАН:

ДИРИГ ӨҢНЕР

Таджик көдээ ажыл-агый институдунуң эртем чөвүлели уксаалыг хой өстүрер «Кабадиан» заводтуң директору Учкун Садриевке көдээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады деп эртем чадазын тывыскан. Ол бөлүк ажылдакчылар-биле кады кабадиан заводтуу ышкаш өңнүг каракуль хойларны тургузар болгаш өстүрер талазы-биле хой чылда кылган эртем ажылын дооскан. Ол хойлар язы-бүрү дыка хөй өңнүг кештерни бээр. Ылаңгыя ак-көк болгаш чиңгир-көк өңнүг каракуль кончуг чараш.

Ажыл-агыйга бөра болгаш ак-көксүмээр өңнүг хойларны шилип алырын чээрби чыл дургузунда чорудуп келген. Ам ол заводтуң өңнүг каракулун иштикиниң болгаш делегейниң рынокунга аажок үнелеп турар. Таджикистанга өңнүг каракуль белеткээри үнүй катап өскен.

Каракуль өстүрер «Кабадиан» завод — республиканың ажыл-агыйларынга уксаалыг хойлар белеткеп бээр кол чер ол.

(СЭТА-ның корр.).

Душанбе.

УЗБЕКИСТАН:

ЧАА ЗООПАРК

Ташкентиде чүс гектар үеэлге чаа зоопарк тургузар деп турар. Хоорайның кыдыында тейлер, дөргүн арыглар, дамырак суглар чаптыла берген черни шилип алган. Архитекторлар ол черниң тускай хевирлиг чурумалын хевээр арттыргаш, делегейниң ацы-ацы бойдус куржагларындан экелген дириг амытаннарның, куштарның, соястаарларның 700 хире хевирлерин тейлериниң ийлеринге, сугларның эриктеринге чурттадыр деп шинтпирлээн. Ында ам туруп турар зоопаркта ышкаш ындыг клеткалар чаа зоопаркка чок болур —дириг амытаннар делгем вольерлерге, бассейннерге, павильонларга хостуг чурттаарлар.

Ол чаа улуг зоопаркка шинчилел ажылдарының программазы аажок калбарар. Оортан бүгү делегейже бухара иннелерин, куланнарны, өрүм ышкаш мыйыстыг хулбүстерни болгаш Ортаа Азияның оон-даа өске дириг амытаннарын чорудар. Зоопаркка чыланнар турар тускай чер база бар болур, оон ачызында үнелиг эмнер бүдүреринге херек «чиг-эт» көвүдээр.

(СЭТА-ның корр.).

Ташкент.

УКРАИНА:

ҮҮДҮРҮКҮҮЛЕР ЧОК ТАРААА БААЗАЛАРЫ

Донецк облазының Каракубскиде тараа хүлээп алыр бүдүрүлге чери чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга белен. Ажылды комплекстиг механизастаан чорук баазага тараа сөөрткен муң хире автомашиналарны хонукта хүлээп алыр арганы берип турар. Автоматчыткан күчүлүг дүжүрүкчүүнда эң баштай тургускан. Чолаачы тараалыг машиназын автодүжүрүкчүте эккелгеш, тускай тургузугже жетонну салып киириптерге, гидравликтиг система каш-ла секунда дургузунда он тонна тарааны дүжүрүптер.

Донецкиниң тараажылары бо чылын күрүне шыгжамырынга миллион тонна тарааны дужаарын хүлээнген — ол дээрге эрткен чылын дужаганындан барык-ла ийи чүс муң тонна хөй. Тараа хүлээп алыр бүдүрүлге черлери чаа дүжүт хүлээп алырының бүгү белеткелдерин дооскан.

(СЭТА-ның корр.).

Донецк.

«Шынның» материалдарынын изи-биле

СЕСЕРЛИГГЕ ДОКТААР

Бо чылдың май 14-те солунга Сесерлиг суурнуң болук чурттакчыларының чагаазы парлаттынган. Кызылдан 26, Турандан 45 километр черде турар Сесерлиг суурнуң чурттакчылары ол ийи хоорай аразынга аргыжарының бергезин, суур дужунга автобустар доктаавайн турарын хомудап бижээн.

Транспорт эргелелиниң начальнигиниң орлакчызы Л. Күдер-оолдуң бистиң бижиниске харыылааны:

Чурттакчыларының хомудап турарының үндезиниг тургаын хынаалда балыткаан. Моон соңгаар Сесерлиг пассажирлерин автобустарга олуртур дээш контроль тургузарын Кызылдың пассажирлер АТБ-зинге хүлээткен болгаш автобустарны суур дужунга доктаадырын чолаачыларга дааскан.

Кызыл—Абакан аразының автобузунга артык олуттарның билеттерин автобус чоруурунун мурнунда 30 минута бурунгаар чоок черлериниң пассажирлеринге салар.

Чагаа парлаттынмаза-даа

КУДУК БОЛУР

Бистиң редакцияга Ү. Шынаа суурдан чагаа келген. 1972 чылда ол суурга каскан кудукту ажыглавайн турда-ла дериг-херекселдерн, бажын херими үрелип баксыраанындан чон хемден суглап, бергеден турарын ында бижээн.

«Тес-Хем» совхозтуң директору Н. Балчий-оолдуң бистиң бижиниске дыңнатканы:

Совхозтуң дирекциязы Ү. Шынаа суурну суг-биле хандырары дээш 1972 чылда капитал тудугунуң хөрөнгүзүнден кудук кылдырган. Ону казар мурнунда телевилел кылыр тускай экспедиция бригадазы келгеш, сугнуң хемчээлин 50 метр хөнү-деп толаратказ. Телевилел ёзугаар акша-хөрөнгүнү берген. Кудукту 50 метр каскаш дужаарга, шакта 0,3 м³ суг бээр болган. Ынчангаш кудукту ажыглаан эгелээн соонда, суг курлавыры неделя болган-ла төнгеп.

Совхозтуң дирекциязының талазындан кудук дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерстволарынга каш удаа тургузуп, чагыны кылган. Соолгу үеде ук кудукту оон ынай 20 метр хаваын шинтпирлээн. Бо чылдың август үезинче чедир суурнуң чурттакчыларын суг-биле хандырарын чугаалажып, хемчээн ап турар.

БЕШ ЧЫЛ ПЛАНЫН—ХУУСАА БЕТИНДЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди электроника үлетпүрүнүң ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын шылгарыңгай күш-ажылчы чедишкиннери дээш — бүдүрүлгениң хемчээлинин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн талазы-биле беш чыл планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткени болгаш ажылга бедик техника-экономиктиг көргүзүглерни чедип алганы дээш байыр чедирген.

4 чыл 5 айларның иштинде Ленинградтың «Светлана» дээр электроника херекселдерин бүдүрениниң каттыжыышкынын бүдүрүлге онаалдазын дооскан. Продукцияның бот-үнезин чиигеткениден камналга 30 миллион ажыг рубль болган, саарган продукцияның хемчээли 90 хуу өскен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ийи катап бедээн.

Ол чедип алышкынар бүдүрүлге каттыжыышкынының артык күштерин идепкейлиг ажыглаанының, экономиктиг болгаш социал хөгжүлүгниң перспективтиг планнарын чедишкиниг күүсеткениниң, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының улуг организакчы ажылының түңнели болур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизинге төлептиг ужуражышкынны белеткеп, каттыжыышкынның коллективи беш чылдың төнчүзүнге чедир он-он миллион рубльдиг продукциязын немей бүдүрүп үндүрер деп шинтпирлээн.

ЧУРУКТА: коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, эптекчи Галина Колесова өңнүг телевидениеге күрүнеиниң Шынар демдээн тывыскан лампаларны хынап тур.

М. БЛОХИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ОНААЛДАНЫ БЕРГИЛЭЭН

«1975—1976 чылларда ниитиниң малын мал чеми-биле хандырар болгаш мал кыштаглаашкынынга чедишкиниг белеткенир талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунун болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын боттандырар сорулгаларны СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозунун болгаш район Совединиң күүскомунуң каттышкан хуралынга чугаалашкан. Аңаа совхозтар директорларын, көдээ ажыл-агыйнын тускай эртемниглерин, парткомнар секретарларын, көдээ Советтер болгаш ажылчын комитеттер даргаларын, хоорайның албан организация черлериниң удуртукчуларын олуруштурган. Ол талазы-биле совхозтарның мурнунга салдынган планныг онаалдарны баш бурунгаар дыңнаткан. Ынчангаш, бүгү күштерни, бар курлавырларны шын ажыглаарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле төдаргай санал-онал солчулгазы болган.

Малды чем-биле хандырарының, кыштаглаашкынга белеткелдин талазы-биле эрткен чылдың четпестеринче, чедир кылдынмаан ажылдарынче кол кичээнгейни утландырган. «Улуг-Хая» совхозтуң Хаймракан, Ийи-Тал, «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырларының девискээринде Улуг-Хем унунуң өртүлүктарында чагай үнген сиген шөлдери четче ажыглаттынмаан. Ынчаг байдал өске ажыл-агыйларга база турган. Бөк-Чыраада сиген шөлүнде ийи удаа кезин болур черлер кестинмейн артган. Алаактар иштинин, хемнер, хөлдер, бугалар кыдыынын хол-биле, харынлаа ажыт машиназы-биле кезип ап болур черлерин олчаан каггылапкан турган. Оон чугулазын партия хуралдарынга, көдээ Советтерниң сессияларынга коммунистер, депутаттар айтып, солуннарынын, радионун рейдилериниге бижип, улусчу контроль болуктери илередип турда-ла, оон чогуур түңнел кылдынмаан.

Мал чеми белеткээринге эрткен чылын турган шак ынчаг ажыл-агыйжы эвес чоруктарның уржуундан районга мал бажы эрткен чылдыындан дыка кудулаан. Малдың өлүрү, өске-даа хорамчазы улгаткан. Эрткен чылга дениээрге, мыйыстыг бода мал 1,5 катап, хой, өшкү 2,1 катап хөй өлүп хораан. Ынчаг четпестерни бо чылын болдурбазының боттуг хемчеглерин алырын хуралга дугурушкан.

Районнуң совхозтарында мыйыстыг бода малдың, хой, өшкүнүң болгаш чаш малдың кажааларын немей тудар, ону септээр айтырыг четпес шинтпирлеттинин турар. Культурлуг одарлар ажыглаттынмайн турар. Жданов аттыг совхозта сиген кезер аът машиналары, оон дырбаатары чедишпес. Мал чеми белеткээринге машина, техниканы септээрин кыска хуусаада доозарын ажыл-агыйларның удуртукчуларынга дааскан.

Районнуң партия, совет, ажыл-агый органнарының, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, совхозтарның ажылчыннарының, хоорайның бүдүрүлге, албан организация черлериниң коллективтериниң кол сорулгазы болза, тоску беш чылдың доозукчу чылында районга 18,7 муң тонна концентраттыг чемнерни, 18,8 муң тонна сигенни, 61,6 муң тонна силосту, оон иштинде 25 муң тоннаны мочевина-биле ходуп белеткээри, 34,3 муң тонна саванны болуп алыры, дешилгелиг аргаларны ажыглаан турган, 370 тонна витаминниг сиген далганын бүдүрери, күштүг салгынадыышкынның аргазы-биле муң тонна сигенни кургадыры, 2650 тонна сенажты, 1200 тонна булук-бүрүү, 6 муң тонна хыыргыышты белеткээри база 7,7 муң тонна сигенни, 5 муң тонна саванны прессээри болур. Хоорайның ажылчы чоннарының күжү-биле 400 тонна булук-бүрүү, 175 тонна сигенни, ынчаарга Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агый черинин коллективи 120 тонна сигенни белеткээр деп турар.

Д. АРАНЧАА.

Хандырылганар кандыгыл?

МУРНАКЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕ

1974 чылдың сентябрьда Каа-Хем суурнуң Новоселов кудумчузунда Кызыл-садыгның үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларының магазинин ажыткан. Оон директорунда садыгның хоочуну Галина Филипповна Кузнецова ажылдап турар. Делгем залда бажын херекселдерин, үлетпүр бараанларын болгаш аъш-чем аймаан делгээн. Бараанны садып алыкчылар боттары шилип алыр.

Коллективте 40 кижи ажылдап турар. Эрткен чылдың дөртүү кварталының планын 104,4 хуу күүседип, пландан ажыр 20 муң рубльдиг бараанын чонга саткан. А бо чылдың бирги кварталында бараан саарылгазын 106 хуу күүсеткеш, Кызыл-садыгның магазиннериниң аразында чарыштын ийиги черин ап, шилчип чоруур вымпел болгаш акшабиле шаннаткан.

Ол магазиниң бажын херексели садар салбыры (эргелекчизи Л. Озол) салбырлар аразынга бирги черни алган. Бараан саарарының планын бирги квартал 107 хуу, апрельде 115 хуу, майда 102 хуу күүсеткен.

Л. Соколова эргелекчилээн аъш-чем аймаанын салбырынын ажылы база эки деп санадын турар. Л. Соколова боду техникум дооскан, товаровед. Оон салбырында 7 кижи ажылдап турар. Олар бирги квартал планын 105 хуу, апрельдин — 116,5 хуу, майнынын— 126 хуу күүсеткен.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Полина Николаевна Кравченко (бо чурукта) коллективтиң чоргааралы. Садыг ажылынга 12 чыл ажылдаан. Садып алыкчыларга эвелдек, садыгның культуразы дээш, садып алыкчылар алган бараанынга таарышкан, сеткил ханган болзун дээш сүмелерни берип, кызымаккай, ак сеткилдиг ажылдап турар.

Татьяна Рахманова база коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Ол пес болгаш трикотаж салбырының эргелекчизи. Бо салбыр өскелерден чыдып калбайн, база-ла эки ажылдап турар. Ниитизиннинге бо № 1 магазиниң ажылы эки. Мында садыгның культуразы бедик. Садыгжыларның хереглекчилерге эвелдек, оларның дилээнге дыңнангырын чон мактап турар. Тиилелге хүнүн таварыштыр «Дайынга өлгеннериниң турасказалынга төлептиг болур» дээш алган хүлээлгезинге төлептиг бооп, апрель планын 104 хуу, а майнынын — 104,8 хуу күүсеткен. Бо коллективте салбырлар болгаш тус-тус садыгжылар аразында социалистиг чарыш улам калбарган. Оон түңнелин үргүлчү үндүрүп турар.

Н. ВАСИЛЬЕВ.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СЕМИНАР-ХУРААЛ

Эрзин районнуң дружина штавы суурнуң улусчу дружинниктериниң семинар-хуралын организастап эрттирген. Ол семинарга районнуң улусчу дружина штавының командири Н. Дажыңмай, райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң начальниги С. Юша, Эрзин суурда дружина штавының командири Х. Сагаан-оол олар дружинниктериниң эрге-хүлээлгелериниң, оларның ажыл-чорудулгаларының болгаш корум-чурум камгалалының дугайында илеткелдерни кылган.

Илеткелчилер болгаш санал бергеннер дружинниктериниң ажылында чедишкиннерни демдеглеп, четпестерге база доктааган. Суурнуң дружинниктери корум-чурумну камгалаар талазы-биле элээн ажылдарны кылып, дежурныйлаашкынче доктаамал үнүп турар. Ынчалза-даа коммунал ажылагый, септелге участогу, мал эмнелгези, ортумак школа дээн ышкаш чамдык организациялар дружина ажылынче кошкак кичээнгей салып, дежурныйлаашкынче дружинниктерни ховар үндүрер, а чамдыкта шуут үндүрбес таварылгалар бар.

Ук семинар-хуралга Эрзин көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Т. Саая, дружинниктер командирлери С. Сакты-Сүрүп, А. Калдар-оол, Ч. Доржу олар саная берип, дуржулгазын солушканнар.

Эрзин райкүүскомунуң даргазы Н. Тыртык-Кара Белоруссияның улусчу дружинниктериниң ажылының дружулгазын семинарның киржикчилериниге сонуургаткан.

Д. ЧЫРГАЛ-ООЛ.

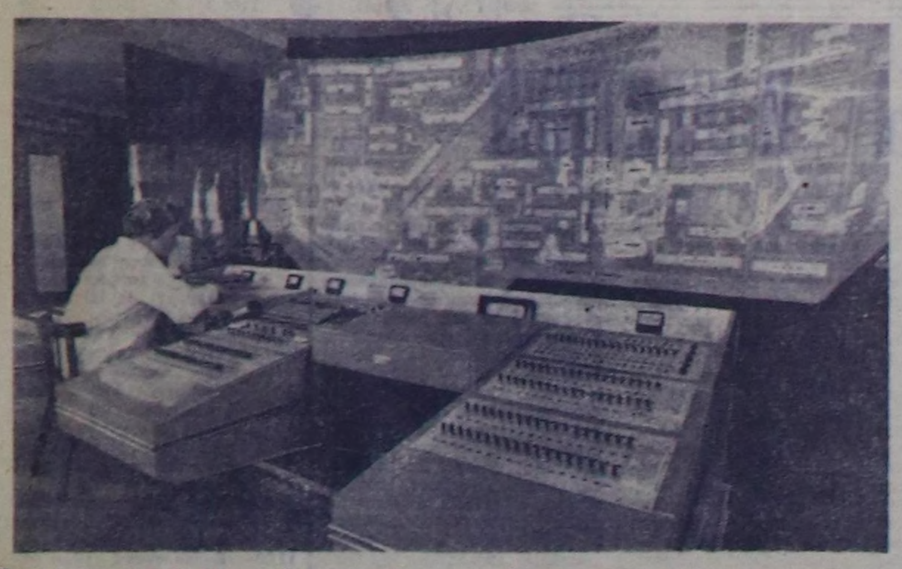

БАШҚИР АССР. Уфаның беш улуг микрорайоннарында инженер коммуникацияларының ажылының хыналдазын каттышкан диспетчер албан черлери чорудуп турар.

Хоорайның бүгү ажыл-агыйларының инженер коммуникацияларын автоматчыдар талазы-биле хоорқүүскомнуң шиитпири бадылаттынган. Электроэнергияның болгаш чылыгының чарыгдалын хынаарынга телетайп харылзаалыг, машина-саналгалыг турргузукчуларлыг болгаш дерилгелериг диспетчер пультуларын ажылдап кылып турар.

ЧУРУКТА: Уфаның Лесопарк микрорайонунуң инженер ажыл-агыйын башкарар каттышкан диспетчер пультузу.

В. ВОНОГТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧОГААДЫКЧЫ СЕТКИЛ-БИЛЕ

Амгы техниканың болбазынын билбес кижи чок. Кижиниң чогаадын кылганы техника күш-ажылды дыка чиигедип турар. Үлетпүр, транспорт болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында хайгамчык чаартылгаларның херечилери бис. Чижээ, 800 муң киловатт энергоблок 30 миллион кижиниң шыңган күжүн солуп турар, а энергетиктер ам 1 миллион 200 муң киловатт күчүлүг энергоблокту чогаадырын доозуп турар. Машина тудукчуларының белеткен турары роторлуг комплекс бир шак өргүзүнде 12 муң кубометр даг породазын каскаш, өскээр дажылган чайладыр аргалыг.

Ындыг чижектерни ам-даа уламчылап болур ийик. Бо үүс чылды сөөлүрдир материалдыг кежиктерни бүдүрүп үндүрер хол күш автоматтарга болгаш машиналарга онаажыр деп эртемденнер санап турар. Ынчаарда материалдыг үүлдерниң бүдүргелгезинге киржир кижилерниң саны амгызындан эвээжээр болгаш эртем албан черлеринге, өөредилге, садыг, амыдырал хандырылга бүдүргелеринге ажылдаар кижилер көвүдээр.

Ындыг байдал боду чайгаар тургустунмазы билдингир. Ындыг-деңнелге чедерде бүгү ниитилелдиң бир аай күжениишкиннери негеттинер. Эртем-техниктиг революцияның амгы байдалында бирги черже эртем үнүп турар. Эртем ам шуутла бүдүрүкчү күш болуп бар чыдар.

Социализм байдалында эртем-техниктиг депшилгениң онзагай үүлү болза соң план өзугаар хөгжүдеви болур. Ол дээрге социализмниң артык күштүүнден тургустунган чугула үүлдүр.

1937 чылда чогаалчы Лион Фейхвангериң Амстердамга үндүрген номун чоохта чаа катап номчудум. ССРЭ-ге аянчоруун бижээш, чогаалчы социализмниң бир онзагай шинчизин демдеглээн. Совет кижилер-кандыг-бир таварылга маргавас, «боттарының чечектелиишкин угаан-сарыылдыг планнаашкындан хамааржыр» деп билип турарын айыткаш, чогаалчы бистиң чөлүвустуң бүзүреллиин магадаан.

Чүрттүн 1990 чылга чедир хөгжүдезинин планында бистиң күзел-бодалдарывыс сиңниккен. Ук планның перспективаларын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Эртем болгаш техника талазы-биле күрүне комитеди ажылдап кылып турар. Кол сорулгаларының бирээзи болза кижиниң материалдыг чаагай чоруун чайгылыш чок белдиери деп санавышаан, ол дээрге үүгле янзы-бүрү хөй бараан-сараан, эт-сеи садып алыры деп бодавайн турар бис. Кижилерниң чаагай чоруу дээрге оларның амыдыралының деңнелиндеи аңгыда кижиниң күш-ажылын чиигедир, болуп бүгү талаа-биле сайзыралыр — ургаан-бодалды ханыладыр, эртем, билиин бедидер, культура талазы-биле негелделерни хандырар дээн ол.

Кижиниң машина-биле харылзаазы дээрге үүгле техниктиг үүл эвес, а социал талалыг айтырыг. Ону чогумчалыг шинтирлээр дээш бистиң эртемденнеривис машиналарның болгаш механизмнериң бүдүн системазын тургузуп турар. Ындыг оруктарның бирээзи — бүдүрүлгеин автоматчыдары, автоматчыткан заводтарны тудары болур. Үүгле хол-биле кылыр аар ажылды автоматчыдарының сорулгазы турып турар эвес, а угаан ажылын автоматчыдарының айтырынын шинтирлеп турар. Ол сорулга-биле логика машиналарын чогааткан.

Бисте аар ажылдар эвээш эвес. Металлургия бүдүрүлгезин, изиг, химия цехтерни чугаалаарга-ла байдал биллине бээр. Машина тудуунуң эң сайзырангай бүдүрүлгелериниде безин конвейерлиг, шуушкак технологиялыг ажыл үезинде чаңгыс аай, кижиниң шугулдадып келир операциялар эвээш эвес.

Ындыг чалгааранчыг ажылды кижиниң орнунга кибернетиктиг аппараттар күүседип болур. Роботтар дээр ол машиналарны логиктиг саналашкынарга үздезилеп кылган тургузулгалар башкарып турар. Бо талазы-биле кылып турар үүлдер хөй. Баштайгы салгалдың роботтарынга Айга дыка чедимчелиг ажылдаан Лунноход, Ай кырынга ажылдарын черден башкарып турган автоматтыг станциялар хамаржыр.

Бистиң тускай эртемниглеривис үлетпүрге ажылдаар роботтарны болбаазыраңгайжыдарынче улуг кичээнгей салып турар. Ындыг «угаанныг» машиналар кижини солуп турар.

Кижи ышкаш, үүгле оон шимчээшкиннерни солуур роботтардан аңгыда «карак, кулактыг» машиналарны чогаадыры хоозун күзел эвес, а ол талазы-биле чедимчелиг шенеделер бар. Бүдүрүлгениң негелдениң азыы-биле, байдалды боду билип, логиктиг нарын сорулгаларга дүүштүр ажылын тазарыштыр өскертин аптар роботтарны чогаадып турар.

Даг ажылдарында, ылаңгыя шахталарга кижини роботтар солуптар үе ырак эвес деп бодаар мен. Кемерово области Таштагул рудниңинде башкарыкчы кижи чок поездилер ажылдан эгелээн. Ажылдаар чер кырындан диспетчер башкарып турар логиктиг машиналар ол поездилерни хөделлирип турар. Үрелиишкин болганын медээлээр тускай тургузуг база бар.

Эртемденнериң ажыл-чорудулгазының база бир талазын демдеглексээр мен. Бисте «Билиг» ниитилели ажылдап турар болгай. Оон президентизи болганымда, ук ниитилелде 3 миллион хире эртем ажылдакчылары, дээди школаның башкылары, улус ажыл-агыйының специалистери хирип турарын чугаалаайн. Эрткен чылын олар 20 миллион лекция номчааннар, ону миллиард ажыг кижи дыңнаан.

Эртем-техниктиг депшилгеден тыптып турар чаа үүлдерни совет кижилер дыка сонуургап турар. Олар айтырыгны бүгү талалыг, ханы билип алыксаар болганда, чаа үүл дугайын кандыг-даа улуг эртемден чаңгыс лекцияга хаара тудуп ыыдавас ийик. Ынчаргаш бистиң чуртта тодаргай темыга хамаарышкан бөлүк лекциялар колхоз, совхозтарга, бүдүрүлгелерге эртирип турар «Эртем күүнери», тематиктиг кежээлер, — конференциялар, сонсуургал аайы-биле клубтар чергелиг үүлдерни организастаан.

Эртемниң чедимишкиннери-биле халбак массаларны таныштырбышаан, «Билиг» ниитилел-эртемниң интернационалчы үжүр-дузазын барымдаалап, кижи төрелгетениң социал депшилгезинге бараан боор турар.

Кижи ниитилелдиң чаагай чоруун, амыдырап-чурттаарынга эң эки байдалдарны тургузарынга чаатыгнаан дээрзинге бүзүрээр мен. Кижи—тургузукчу. Ол дээрге чаа-чаа үүлдерни — иник-хепти белеткээри, арга-арыгны өстүрери, чылдык черни хүннүк кылыптар самолёттарны чогаадып тургузары, кижилерниң кадыын камгалаар эң болбаазын эмнерни кылыры, а өг-бүле бүрүүнге чырыкты, элбекшилди тургузары ол. Кижилер эртемнин болгаш техниканың чедимишкиннерин, кежиин четтирип, болун сайзыратсын, өзугулуг культурлуг, кижизиг, төлептиг хамаатылар болзун дээш кижи могаг чок ажылдап, чогаадын чоруур.

Иван АРТОБОЛЕВСКИЙ,
академик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң кежигүнү. Делегейниң эртем ажылдакчыларының федерациязының оралакчы президентизи.

(ПМА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОВЕТ УЖУДУКЧУЛАРГА АЛДАР КЫЛДЫР

ВАНКУВЕР, Вашингтон штат, Июнь 21. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). 38 чыл бурунгаар совет ужудукчулар В. П. Чкалов, Г. Ф. Байдуков болгаш А. В. Беляков оларның эң-не баштай Москвадан Соңгу полюс тавартыр АКШ-че черге хонмайн кылган ужудуушкунунга алдар болдурган турасказалды аңаа байырлыг байдалда ажыткан.

Чкаловчуларның хонган аэродромунуң чанында гранит дежекте ортузунда Соңгу полюстуң кыры-биле ужуп олурар АНТ-25 деп самолётту чуруп көргүскен хүлер барельефтиг турасказалды тургускан. Турасказалдың өске талазында ужудуушкунунуң доозулганының дугайында «Правда» болгаш «Известия» солуннардан дыңнадыгларлан өөстерни орус болгаш англи дылдар кырында бижээн.

Турасказалды долгандыр Валерий Чкаловтуң ады-биле адаттынар улуг эвес парктыг тарыыр. Бүгү турасказалдың комплекизин Ванкуверниң хөй-ниитизиниң акша-хөреңгизи-биле тутка.

Бүргег агаар турза-лаа турасказалды ажыдарының байырлалынга муң ажыг кижи келген. Аңаа Вашингтон штаттың губернатору Д. Эванс, ССРЭ-ниң АКШ-та элчиин А. Ф. Добрынин, Г. Ф. Байдуков болгаш А. В. Беляков чүве чугаалааннар.

Ванкуверге белек кылдыр Г. Ф. Байдуков В. П. Чкаловтуң хүлер «өөстузун,» АНТ-25 деп самолёттуң моделин, алдарлыг совет ужудукчу дугайында юмизрины болгаш кинофильмни тывыскан. Ол белектер улавас Ванкуверге ажыттынар В. П. Чкалов аттыг музейниң баштайгы экспонаттары болур.

Митингиге чыылган ванкувержилер совет ужудукчуларның маадырлыг чоруун база катап магадап кайгаанын илереткеннер. Оларның алдарынга тургусхан турасказал бистиң улустарывыстың аразында харылзааларны улам быжыглаар, оларны чоокшулаштырар деп, губернатор Д. Эванс медеглээн.

О. АНИЧКИН.

ЧУГУЛА УЖУР-ДУЗАЛЫГ

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корреспондентизи). «Союз» болгаш «Аполлон» деп космос корабльдериниң төөгүлүг ужудуушкуну чедишкиниг доозур деп санаар мен деп, америк конгресстиг төлөлекчилер палатазының эртем болгаш астронавтика талазы-биле комиссиязының даргазы О. Тиг медеглээн. СЭТА-ның корреспондентизи-биле чугаазында ол хөй саанныг ужуражышкыннарның түнелинде америк астронавтылар космоска кады ужудуушкунга улуг келдүрлүүшкүн-биле көрүп турарлар деп чугаалаан.

Ужудуушкун үүгле эртемниң болгаш техниканың хөгжүдезинге салдар чедирер эвес. Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның аразына бот-боттарын билир чорукту өдип алырынга бодунуң үлүүн киирер деп, О. Тиг чугаалаан.

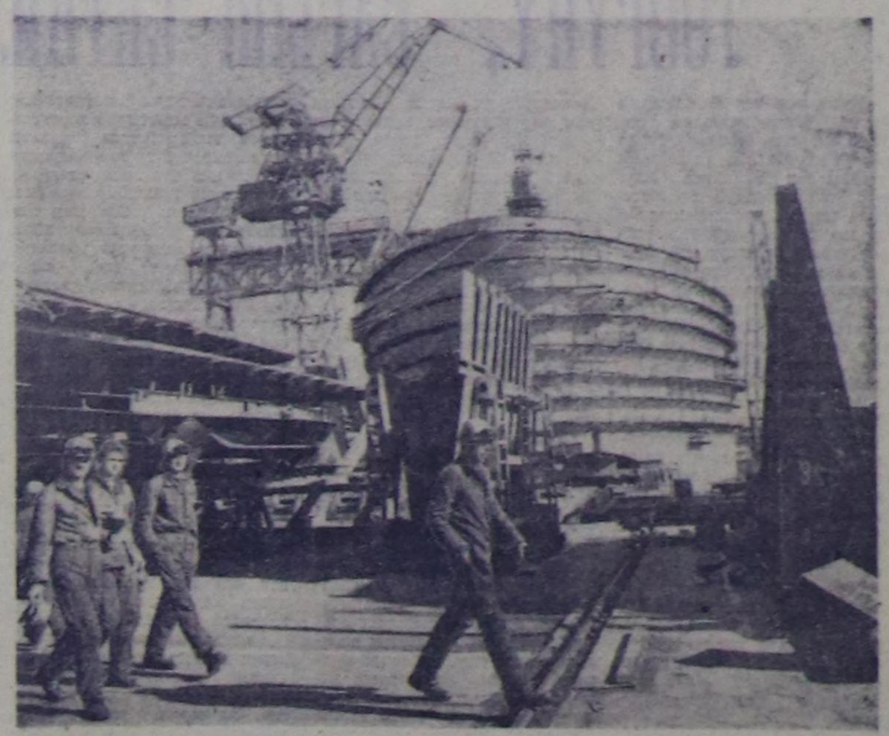

ПОЛЬША. Гдыняда Париж Коммуназы аттыг верфьте массалыг бараанларны болгаш чаар материалдарны сөөртүүнге 105 муң тонна чүк сөөртүр «Маршал Рокоссовский» деп судноның тудуушкуну доостун турар. Ооң узуну — 245 метр, дооразы — 38,7 метр, эриниң бедии — 22 метр.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

ЕВРОПАГА АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ДЭЭШ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хураллың ийи дугаар чадазында күженнишкиниг чугаалажыышкынар үргүлүүлеп турар. Ол чугаалажыышкынар амдыызында шиитпирлеттинмээн айтырыгларны чугаалажып көөрүнге делегацияларның хөй кезиниң ажылдышчы болгаш тургузукчу байдалының үезинде боор турар.

Чөвүлел хураллың баштайгы чадазында киришкен чурттарның даштыкы керектер министрлериниң бадылаан кааны сорулгаларынга хамзарыштыр бижиктерни дүүштүрериниде бурунгаарлаашкын боор турар.

Координация комитединиң хуралында Швециянның делегациязы дараазында неделяда Хельсинкиге болур чөвүлел хуралдың үшкү түүнел чадазын эрттирериниң хуусаазын тодарадыын саналдаан.

ЧӨӨН ҮЗЕЛДИГ КҮШТЕРНИҢ УЛУГ ЧЕДИИШКИНИ

Эрге-чагырганың чер-чер органнарынга июнь 15 болгаш 16 хүннеринде Италияга болган сонгулдаларга чөөн үзелдиг күштер, ылаңгыя Италияның Компартиязы улуг чедишкиниг болган. 10 миллион ажыг бадылаашкынны алгаш, 1970 чылда болган сонгулдалар үезинге бодаарга, Италияның Компартиязы область, можу болгаш муниципал чөвүлелдериниг бодунуң төлөлелгезин 5—6 хуу көвүдедип алган. Үш итали сонгукчу бүрүзүнүң бирээзи-ле Компартиязының кандидаттары дээш бадылаан. Лондонуң буржуаз «Таймс» солуну безин бадылаашкынның түнелдерин «делегейниң ийиги дайынының соонда Италияга сонгулдаларга коммунистерниң эң улуг чедишкини» кылдыр үнелеп турар. Бадылаашкынның 12 хуузун алгаш, Италияның социалистиг партиязы база сонгулданың түнелинде бодунуң туружун быжыглап алган. Ынчаарга дайын соондагы бүгү чылдарда эрге-чагыргага турун келген болгаш амгы экономиктиг база социал берьелер дээш эң улуг харыысалганы чүктээр апаар христиан-демократтыг партия чер болганга чидириглиг болуп, хөй-хөй сонгукчуларның бүзүрелин өскүнган.

Италияга сонгулдаларның түнелдерин делегейге бүгүле депшилгелиг күштер сеткил ханышкын-биле уткаан болгаш итали база делегей реакциязының ижээнинге тодаргай-ла аймаазыралды хайныктырган. Барын чүк чурттарының чамдык удуртукчулары тургустунган байдал дугайты «ханы сагышсыралын» безин илергейлээн.

Эрткен сонгулдаларның түнелдери амгы үеним Италиязында чүү болганыл? Эң-не калчаалыг хөп-нүүлден эгелээш фашистиг өзүнүң өлүрүкчү үүлгедиглеринге чедир бүгү-ле дерзин аргаларны ажыглап турган, антикоммунистиг «крестиг походтуң» байдалын чуртка тургузарын үр үеним дургузунда ораалдажып келген барының үзелдиг идегеттерниң бодалдарының бүрүн бүүрап дүшкенин айтып турары ол. Моонбиле кады сонгулдаларның түнелдери сонгукчулар Компартиядың болгаш чөөн үзелдиг өске-даа күштериниң төлөлекчилерин улам улуг хүндүткел-биле көрүп турарын тодаргай көргүскен. Эрге-чагырганың чер-чер органнарында коммунистер болгаш социалистер боттарын тергиин эки ажылдакчылар, хөөлилеттирбес администратөрлар, улуг капиталдың кара сагыштыг кыжаныышкыннарындан ажылчы чоннарның болгаш бүгү ниитилелдиң эрге-ажыктарын шиитпирлиг камгалап турар кижилер кылдыр көргүскенин олар көрүп турарлар.

Коммунистер биле социалистер башкарган хоорайлар дээрге бүзүрааашкынар, хөөли алышкынар, оор-самчыгдалдар болгаш өске-даа ол дөргүлүг үүлдер ховар эвес таварышкылаар хөй-хөй өске хоорайлардан илергей-ле онзаланып турар.

Чөөн үзелдиг хөй нүүрүү башкарып турган мурнундагы үш «кызыл» областарга (Эмилия-Романья, Тоскана, Умбрия) сонгулданың түнелинде ам дөртку «кызыл» область — Лигурия немежир. Чүрттүн денискээринин болгаш чонунуң бештин бир кезээн хаара тутпушаан, ам «кызыл зона» Италияның бүгү төп кезээн ээлей бээр. Өске ийи областың советтериниг чөөн үзелдиг күштер олуттарының деп кезиин алган. Италияның Компартиязы Италияның бүгү-ле эң улуг хоорайларында ам херек кырында бирги кол партия апарган.

Күштерниң тургустунган чаа байдалы эрге-чагырганың чер-чер органнарының ажыл-чорудулгазынга салдарын чедирери илдең-дир. Ол байдал ниити национал хемчээлге база салдарлыг болуру чигзиниг чок. Италияның Компартиязының Чингине секретары Э. Берлингуэриниң онзалап демдеглээни өзугаар алырга, экономиканы көдүрер, эң чугула социал реформаларны боттандырын чорудар, ниитилел амыдыралын кадыкшыдар деп, чүрттүн мурнунда турар сорулгаларны тодаргай шиитпирлээринге политиктиг чаа байдалдар ам тургустунуп турар.

Ю. ЛОПАТИН.
(СЭТА).

ИНДИЯ: барыын үзелдиглериниң шавар халдаашкыны

Индияда бо хүннерде болуушкуннар барыын үзелдиг күштериниң кедергей идепкейжээнинин дугайын, чүрттө эрге-чагырганы кандыг-даа арга-биле эжелеп алыр дээр оларның ораалдажышкыннарының дугайын херечилеп турар. 1971 чылдың сонгулдаларының үезинде Индий национал конгресс чагырыкчы партиядан төп парламентиниң депутадынга премьер-министр Индира Гандиниң сонгутканының хоойлу өзугаарын чигзинишкинге тургузуп турар шуут өзу-барымдаалаан шиитпирни Аллахабада хоорайның шииткекчизи июнь 12-де үндүрген.

И. Гандиниң ат-алдарын бакыырадыр болгаш чазактың баштыны албан-дужаалдан оон үнүп чоруурун чедип алыр сорулгалыг ол шиитпир «Юманите» солунуң бижээнин өзугаар алырга, «индий чазактың политиказының таарымчалыг талаларынга удур индий болгаш делегей реакциязының хөй чылдарда чорудуп келген демиселинге чаа болуушкун болур». Индияның дээди судунга аажок деткиттирген барының үзелдиг күштер бо таварылганы ам боттарының сорулгаларын чедип алырынга ажыглаарын ораалдажылар.

И. Гандиниң чазааның дүжерин чедип алыр дээш реакцияның кылып турар ораалдажышкыннарының чылдаганнары билдингир. Сөөлгү чылдар дургузунда ол чазак чүрттүн экономиктиг амыдыралынга мөлчүкчү аңгыларының туруштарын кызыгаарлаан дыка хөй хемчеглерни боттандыргаан. Улуг банкыларны болгаш страхование компанияларын, хөмүр-даш үлетпүрүн, пос-таавы үлетпүрүнүң чамдыызын национализастаан, феодал чагырыкчыларның ямбы-хүндүзелдерин чок кылган турган. Чамдык штаттарның хоойлу үндүрер хураллары чер реформазының дугайында депшилгелиг хоойлуларны хүлээп-даа алгылаан. Ол бүгү үүлдер улуг капиталдың болгаш феодалдыг реакцияның каржыланыышкынын болгаш хөөн чокталышкынын хайныктырган. Блокторга каттыжып кирбес талазы-биле Индияның чорудуп турар антиимпериалистиг политиказы сеткилинге таарышпаан чамдык даштыкы бөлүктерниң деткимчези-биле мөлчүкчү бөлүктер чазакче шавар халдаашкынын эгелеп, депшилгелиг чаартылгалар чорударындан ойталаар кылдыр ону албадазарын кызыда берген.

Ады депшилгелиг политика-биле холбаалыг Индира Гандиге удур ол мөлчүкчү бөлүктер чидиг демиселди чоруда берген.

Индияның демократтыг күштери, ажылчы чоннары реакцияның үүлгедиишкиннеринге шиитпирлиг ойтур шавыышкынны берин эгелээн. Чүрттүн чер - болганында — улуг хоорайларда-даа, улуг эвес суурларда-даа — И. Гандиниң чазаан деткээн массалыг чыскаалдар эртип турар. «Хамаарышпас Индия моон мурнунда-даа кризис санында-ла улам быжыга берген үнүп кээп турган. Ынчангаш амгы байдалдан-даа чедишкиниг үнүп келир бис дээрзинге чигзинмес мен» — деп, митингилерниң бирээзинге премьер-министр Индира Ганди медеглээн.

Чүрттүн депшилгелиг күштери И. Гандиниң чазаан болгаш оон чарлаан политиктиг угланышкынын долгандыр ам боттарының хүрээлеин сырый каттыштырын турар. Оон ынай чазак болгаш штаттарның кол министрлери Индий национал конгресс партиязының чарлааны болгаш хоорайның база кедээнин ажылчы чоннарның эргеажыктарынга таарышкан социал-экономиктиг чаартылгалар программазын боттандырарын дүргедедир дээш хемчеглерни бо хүннерде улам шудургузу-биле ап турар.

А. БИРЮКОВ.
(СЭТА).

Юридиктиг билиглерни—чонга

ЯНЗЫ-БҮРҮ ХЕВИРЛЕРНИ АЖЫГЛААР

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагыыр талазы-биле ленинчи өөредигнин база бир чугула талазы болза оон хоойлу культуразы-биле тудуш харылзаазы болур. Үүгө дээрге, социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагып, камгалаар ажылга саңсаа ажылчы чон киржип турар. В. И. Ленин хоойлу-дүрүм сагыллазы-биле социалистиг демократиянын харылзаазын чугаалап тура, хоойлу-дүрүмнү быжыглап, хөгжүдери үүгле бөлүк юристерниң болгаш күрүне аппаратының ажылдакчыларының хереэ эвес, харын ажылчы чоннарның боттарының хереэ дээрзин айыткан.

Ынчангаш совет улус хоойлузарны хүлээп алырынга калбаа-биле киржип, боттарының саңал-оналын депутаттар ийикше, азы парлалга дамчыштыр идередири чаңчыл апарган.

Хоойлу-дүрүм сагылгазынга ажылчы чон ипепкейлиг киришсин дээш оларның хоойлу талазы-биле культуразын бедидери чугула. Өскээр чугаалаарга, ажылчы чон совет хоойлуларының ужур-утказын шын билип ал, ону хүндүлеп көөр болгаш хоойлу хажыдыкчыларын эде кижизидер дээш бүгү хемчеглерни алыры болур. Социалистиг хоойлу культуразын чонга таныштырарының айтырыглары нарын болгаш берге. Үүгө дээрге, хоойлу-дүрүмнүн чугула принциптерин чон билген турарын чедип алыр апаар. Ынчангаш Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында-ла В. И. Ленинчи хоойлу-дүрүмнү калбаа-биле пропагандаларын, шынгыы сагыырын негеп, боду оон чүткүлдүг суртаалчызы чораан.

Ажылчы чоннуң хоойлу талазы-биле культуразын бедидер дээш демисел хоойлу-дүрүм сагыырын улам ынай күштелиреринин бир аргазы болур. Орта улуг рольду суд, прокуратура болгаш милиция органнары ойнаар ужурлуг. Хоойлу пропагандазы дыка хөй хевирлерлиг, анаа киноленторийлерни, юридиктиг темаларга айтырыг, харыы кежээлерин болгаш парлалганы, радио дамчыдылгазын янзы-бүрү хевирлиг кылдыр ажыглаг болур.

Бо талазы-биле Тес-Хем районда чамдык ажылдар кылдынын турар. 1975 чылдың бирги чартында районнуң колхоз, совхозтарынга социалистиг хоойлу-дүрүмнүн дугайында, арагалаар чорук болгаш кемниг үүлгедиглерин, араганың хоразының дугайында илеткелдерни район прокуроору Д. С. Мижит, милиция начальниги М. Д. Мынын-оол, кижи эмчизи М. С. Куулар болгаш өскелер-даа кылган. Бо чыл эгезинден бээр хоойлу-дүрүмге хамаарышкан 24 лекцияларны районнуң административтиг органнарының ажылдакчылары номчааннар.

Самагалдай ортумак школазының базазында 10-гу классчыларга аныяк юристерниң школазын 1974—1975 өөредилге чылында ажыткан. Аңаа шупту 48 өөренгиичилер ай санында бир удаа кичээлдеп турган. Олар юридиктиг эге билиглериниң үндезиннерин, совет хамаатыларының эрге, хүлээлгелериниң дугайында, күш-ажыл хоойлузунуң дугайында, юридиктиг литератураларны канчаар ажыглаарының дугайында лекцияларны дыңнап турганнар. Аныяк юристериниң школазының ажылынга Самагалдай ортумак школазының директору Н. С. Комбуй-оол, өөредилге эргелекчизи М. С. Буян, комсомол райкомунуң школа талазы-биле секретары Т. С. Намчак эки дузалажып келген. Улус төлөлериниң, эш-хуу судунуң даргаларының, профсоюзтар активиниң, чамдык албан организацияларының удуртукчуларының юридиктиг эге билиглериниң улусчу университеди база ажылдап турар. Улус төлөлериниң күжү-биле хоойлу-дүрүм темазынга айтырыг, харыы кежээзин Самагалдайның Культура бажынынга организастаан. Аңаа 45 айтырыгларны район прокуроору Д. С. Мижит, милиция начальниги М. Д. Мынын-оол, социал хандырылга килдизинин эргелекчизи М. Т. Чимит, районнуң айыыл чок чорук килдизинин начальниги В. В. Оюн болгаш өскелер-даа чонга солуну-биле харылаан бергеннер. Районнуң административтиг органнарының ажылдакчылары чонга хоойлу-дүрүм пропагандазының янзы-бүрү хевирлерин ажыглаар сорулга-биле тускай хемчеглер-биле ажылдап турар бис.

О. БАРТАН,
Тес-Хем районнуң улус судунуң шиитиеичизи.

АНЫЯКТАР ДЕМИСЕЖИП ТУРАР

Кол эргелерин камгалаар дээш бүдүрүлге эзлериниң кара туразында чоруунга удур аныяктарының шимчээшкини ГФР-де боон турар.

Ажыл чок чорукка удурланган чыскаал Майнда-Франкфуртка болган. Профсоюзларының организастаан чыскаалынга аныяктарының янзы-бүрү каттыжышкынарының кежигүннери киришкеннер.

ЧУРУКТА: аныяк өөлдер болгаш кыстар аныяктарының күш-ажылга болгаш өөредилгеге эргезин хүлээп көөрүн негеп турлар.

А. УРБАННЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ТӨӨГҮНҮ, САГЫШ-СЕТКИЛДИ, КҮЗЕЛ-БОДАЛДЫ ИЛЕРЕТКЕН

«Музыканы чон чогаадыр, а бистер, композиторлар, ону чүгле биргээр оскертип турар бис»—деп, Михаил Глинканың чугаазы эки билдингир. Улут орус композиторунуң бо состеринде чамдык улгаттырыышкын бар-даа болза, профессионалдыг (тускай билиглиг кижилерниң сайзырадып турары) музыканың алыс укталган дөзүнүң дугайында ханы шиннг бадыткал бар. Уран түүлүн өске бүгү хевирлери-биле бир дөмей, амгы музыка улустуң чогаадылгазыдан дазылданып үнген.

Ол дугайын сураглыг совет композитор Дмитрий Шостакович «Коммунист» журналдың бо чылгы чедиги номеринде парлаан «Музыка болгаш үе» деп түүлүнге база онзалап демдеглеп турар.

«Совет музыканың соолгу үеде хөгжүлдезиниң чугула байдалы болза композиторларның фольклорже «кичээнгей салып турарында апарган. Кажангызындан артык күштүг болгаш шапкын чоруп турар шах ол чорудулга биче эвес чогумчалыг үре-түүнелдерни берген.

Бо талазы-биле чаа ажылышкынзар мурнувуста... Улусчу музыканың дээре үлегерлерни пропагандалаары — канчаар-даа аажок чугула керек. Чоннуң ыр-шоорунуң концерттерин чылда амгыы дег бир угда эвес, а дөрт-беш катап көргүзер керек. Оон аңгыда бо өгелээшкинни радиога болгаш телевиденеге детхиири чугула. Мындыг чоруктуң чаагай түүнелдери композиторларның практиказынга-даа, калбак масса дыңнакчыларның хандыкшылын «эдип углаар керекке-даа дораан көстү бээр».

Улустуң чогаалын чыып бижиири, суртаалдаарын база амгы үениң уран түүлүнге ажыглаарын бистиң республикада база чугулалап көрүп турар.

СЭКП Тыва обкомунуң шиитпирин ёзугаар Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институду база төөгүнүң, культураның тураскаалдарын камгалаар Бүгү-россия иниилелиниң Тыва салбыры бо чылдың июнь 3—5 хүннеринде улусчу ыраажыларның болгаш хөгжүмчүлериниң бирги республика слёдун эрттирген. Слёттүң ажылынга шупту районнардан чоннуң чиңгине аялгаларын хажыдыг чокка күүселип шыдаар, колдуунда 60—70 харны ашкылаан үжен ажыг уран талантылыг кижи киришкен.

Слёткэ келген ыраажылардан болгаш хөгжүмчүлерден Кызылдың эртем болгаш культурэ албан черлериниң бөлүк ажылдакчылары магнитофонларга (үн тырттырар хекселдерге) тыва улустуң музыка чогаалының бүгү хевирлериниң шупту ийи үүс ажыг үлегерлерин чогуур тайылбырлары-биле кады бижээн. Оларның иштинде ыр, кожамыктың, тооллаарының, чаш уруг өпейлээриниң болгаш хой, ошку, инек, бе алзырының аялгалары база быззанчы, хомуска күүселделер, хөөмейниң хевирлери бар. Ол ышкаш шаандагының ырлай аарак шүлүктеп бадырар янзы-бүрү хевириниң йорээлдери, аңчының эдискизиниң, амыргазының үниери база бижиттинген.

Кырган тыва ыраажылар орус, моол, бурят, алтай аялгаларны база күүсеткилээн. Ол болза бистиң тыва улустуң төөгү шагдан бээр аргыжып чорааны улустарның музыка культуразын үргүлүү сонуургап, ону шиңгээдип ап, сеткилинге кадагалап чорааныңың тодаргай барымдаазы-дыр.

Чыгдынган аялгаларның хөй кезин моон мурнунда бижиттинген азы парлаттынган чогаалдар болганы черле билдингир. Ол чорук улусчу ыраажыларның болгаш чыыкчыларның бүдүрген үүлезиниң үнезин кудулатпайн турар дээрзин айтыры чугула. Үүге дээрге улустуң чогаалдарының бүгү Тывага нейтерээнин тодарадыры база чер-черниң болгаш күүседикчилериниң аайы-биле оларның чайгаар ылгалдыг апаар хевирлерин бижиири болза эртемниң бир чугула сорулгазы болур. Хөйге билдингир аялгаларның аңгы-аңгы хевирлери музыка шинчээчилеринге, төөгүчүлерге болган композиторларга чугула ужур-дузалыг.

Оон-биле кады улусчу ыраажыларның болгаш хөгжүмчүлериниң слётка күүсеткен аялгаларының 25—30 хире хуузу ам дээрезинде бижиттинмээн бооп турар. Чижээлээрге, Торгалыгда Ховалыг Дажы-Билбин шрейниң «Эян-кооң» деп чарыш аъды үзүүргедир ырызы, Барлык бажында Салчак Хунан-Караның хөөмейи, Чедерден келген кырган Күжүгет Серенниң ыдат камыннар дугайында ырызы, Самагалдайда аңчы Чооду Чорбаанның эдискилеп, амыргалаары, Элегес чурттуг Оюн Майылбаа утбайның «бе куруглаары» база Оюн Кара-Ургунуң хем кежерде «хартыгайлаар» деп кыйгызы болгаш оон-даа өске хөй аялгалар. дыңнакчыларга мырыдай чаа, солун чогаалдар болганнар.

Улустуң музыказында оон эткен амыдыралы, төөгүзү, сагыш-сеткили, күзел-бодалы синиккен дээрзин слёт үезинде улам куштүг медереп билдирис. Кырганнарның ыр-шоорунда тыва араттың төрээн чуртунга изиг ынакшылы, дарлаксыларга килеңи, кожагарда кадарчы оолдуң, кыстың өөрүшкү, кударалы, калбак ховуга хөөмейлээн чылгычының эрес шырайы, чайгы, күскү кежээлерде оюнигр үезинде аныяк оскениңң хөглээшкини, кавайлыг чаш төлүнге иениң иштихөңнүн ыяңгылыг ажыдыг берип олурары — шупту чүве каракка көстүп, хорек-чүректи доюлдуруп кээп турган.

Чоннуң аялгалары чүгле эрткен үелерде оон сагыш-сеткилиниң чалгыны бооп чораан эвес, а харын бистиң үевистедаа, моон соңгаар-даа ажытөлче дамчып, коммунистиг келир шагның кижилериниң сеткил-сагыш талазы-биле доругуп, быжыгарынга солуттунмас, хаймралыг эртине болур. Амгы тыва музыканың чедишкиннери чоннуң хоочун музыка культуразындан дорт хамаарылгалыг.

Слёттүң тончузүнде оон киржикчилериниң күжү-биле музыка-этнографтыг концерт болган. Концертти үе-шактың чедишпезинден далаш кадында белеткээн. Ынчалза-даа улусчу талантыларның күүселделерин уран түүл училищезиниң улуг залын долдур олурупкан көрүкчүлер аажок сонуургаан. Ол дээрге анаа-ла ховар болуушкунга сонуургал эвес, а харын колдуунда чоннуң чогаалынга ханы хүндүткелдин база чараш аялгалардан сеткил таалаашкынының илерээшкини-дир дээрзи көрүкчүлериниң номер бүрүзүн чыжырадыр адыш часкап хүлээп ап, арынырайы хүлүмзүрүп, чырын турарындан илдең болду.

Хөйнүң мурнунга ажыы-биле илереттинмээн-даа болза, чугаа кадында ында-хаая үнүп кээр бисте бир мындыг бодал бар: тыва улустуң аялгалары бүрүн чыгдына бергек, а музыка бижикчилери дээре диселе үүс таварылганыг тозан тозунда билдингир апарган аялгаларның вариантыларын (чайдык ылгалдарлыг хевирлерин) тып ап болур—деп.

Улусчу ыраажыларның болгаш хөгжүмчүлериниң республика слёдунуң түүнелдери ындыг бодалдың окта шын эвезин бадыткаан. Слёттүң киржикчилериниң амгы чедир билдинмейн турган аялгаларны база хөйнү бижээнин үстүнде чугаалаан болгай бис. А бир эвес тыва музыка чогаалының кадагалакчылары төдү чыглып келген болза азы оода слётка чалаткан кижилер шупту келген болза, ындыг чаа материал ушчок арбын турарынга кандыг-даа чигзиниг чок.

Ада-өгбелерден бээр укталып, даңыл-дамыры быжыгын келген чоннуң музыка культуразының алдын ынгжамырының байлактарын ажыдар дээш магалыг ажыл бистиң республикада ам дээрезинде эге чадазында турар. Республиканың улусчу чогаадылга бажыңы, профэвилелдериниң область төвүлелиниң культура килдизи, музыка шинчээчилери, композиторлар, райкүүскомнарның культура килдистери, уран түүл училищези, эртем-шинчилел институду күжүн кадып турган, план ёзугаар районнар аразының ийикпе, азы хуузунда, харын-даа колхоз, совхозтарның слёттарын уе-уеде эрттирип турары, бис бодаарывыска, республикада музыка-чогаадылгалыг ажылдың бир доктаамал болгаш чугула кезин болур ужурлуг.

Оон аңгыда эң-не шырак улусчу ыраажыларны, хөгжүмчүлерни Кызылга чалап эккелгеш, оларның шилиттинген күүселделериндеп тускай концертти белеткээш, радиога, телевиденеге дамчыдып, найысылалга, районнарга көргүзери дыка күзенчиг. Улусчу талантыларның уран түүлү чүгле төөгү-этнографтыг эвес, а харын эстетика-кижизидилгелиг ужур-дузалыг.

А. КАЛЗАН.

ТДЛТЭШИ-ниң чогаал килдизиниң эргелекчизи.

ЧАЙГЫ ДЫШТАНЫЛГА

ОДЕССА. «Россия» деп санаторий далай эринде чараш паркта туткан, профэвилелдиң эң улуг кадыкшылга чери. Ооц улуурунга таарымчалыг корпустарынга хары угда муң ажыг дыштаныкчылар турып болур.

Сөолгү чылдарның дургузунда санаторий бодунуң эмнелге-диагностика базазын калбартып, амгы үениң медицина дерилгелерни алган. Бальнео-терапия салбырын болгаш суг эмнелгезин дерип тургускан. Дыштаныкчыларга бедик мергежилдиг тускай эртемниглер бараан бооп турар.

ЧУРУКТА: «Россия» санаторийниң удуур корпузу.

И. ПАВЛЕНКОНУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ОРЛОВТУҢ ЧЕЛЕР АЪТТАРЫ

ВОРОНЕЖ ОБЛАСТЬ. Делегейге сураг-жаан ол породаны барык ийи үүс чыл мурнунда Хреновскиниң аът заводунга өстүрүп тургускан. Олар дыка күштүг, чүгүрүк болгаш чараш дурт-сыкныг аъттар болур.

Ол аът заводунуң бажың-балгадын орус тудугнуң тураскаалы кылдыр күрүнениң камгалалынга алган. Ону сураглыг орус архитектор Д. Жильярдиниң төлевилелин ёзугаар туткан. Амгы үеде ол заводта 1000 аът бар.

Ында чарыш аъды мунар кижилерниң, оларның башкыларының школазы тургустунган. Сөолгү чылдар дургузунда ол школаны доосканнар аът чарыштырар шөлдерге он-он алдын, моңгун болгаш хүлер медальдарны чаалап алганнар. 1975 чылда Орловтуң челер аъттары 28 шаңналдарга четкен.

ЧУРУКТА: аът спортунуң тренери Валерий Метленко биле келир үениң аът башкарыкчызы Николай Палагин (оң талазында) аът заводунуң чоогунда чорлар.

В. КОЖЕВНИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы.)

СПОРТ · СПОРТ · Спорт

ТЫВАНЫҢ КОМАНДАЗЫ БИРГИ ЧЕРДЕ

Хостуг хүрешке «Азия төвү» шаңнал дээш бистиң республиканың «Спартак» эки тура спорт иинтилелиниң эрттирип турары ажык маргылдаа үш хүн үргүлүүлээш доозулган. Бо маргылдаага Красноярск, Кемерово, Белово хоорайларының, Тыва АССР-ниң, Хакас автономнуг областың, Моол Арат Республиканың Убса-Нур аймаанның шилиндек мөгелери хүрешкен.

Шаңнаалдыг черни чедип алыр дээш баштайгы салыгларда соолуңге чедир спортчу демисел шыңгыы болган. Ындыг болбас аргажок. Үүге дээрге хостуг хүрешке мергежилдиг, оон аргаларын, тактиказын эки билир мөгелер киришкен.

48 килограммдан 57 килограмм чедир хүрешкен Тываның «Спартак» эки тура спорт иинтилелиниң командазының мөгелери чедишкиниг болуп, спорттуң бо хевириниг мергежилдиин көргүскен, ССРЭ-ниң спорт мастерлери Валерий Оюн (48 кг), Михаил Оюн (52 кг), Өргелээр Ондар (57 кг) чемпион болганнар.

Убса-Нур аймактан келген Даш Ойдов (62 кг), Красноярскиниң толээзи Анатолий Сандан (68 кг), Абаканның мөгези, спорт мастери Олег Чеболаев (74 кг), Кемеровонуң төлээдери спорт мастериниг кандидат Николай Воробьев (82 кг), спорт мастери Игорь Пашков (90 кг), Игорь Голопятин (100 кг), Абакандан келген Виктор Попов (100-тен өрү кг) олар чемпион атты чедип алганнар.

Командa талазы-биле бирги черни Тываның «Спартак» иинтилелиниң командазы алган, республиканың «Спартак» иинтилелиниң «Азия төвү» кубогу, бирги чергениң диплому-биле шаңнаткан. «Азия төвү» шаңнал дээш маргылдаа эгелээнден бээр бо кубокту Тываның мөгелери өске командаларга бербээн. Ол болза, хостуг хүрештиг бисте сайзырап турарын көргүзүп турар. Ийиги черни Кемеровонуң, үшкүзүн — Хакасияның командалары эзлээн.

Бирги черни алган мөгелерге тураскаалдыг белектерни, маталга бижиктерни тывыскан. Ийиги, үшкү черлерни эзлээннерге маталга бижиктерни берген.

Маргылдаының эң-не аныяк киржикчизи Убса-Нур аймактан келген 8 класс дооскан Я. Гуржавка, тиилелгени чедип алыр дээш шудургу хүрешкен ССРЭ-ниң спорт мастери Александр Шойдукка (Кызыл), маргылдаының эң улуг назылыг киржикчизи спорт мастериниг кандидат Ооржак Дапылга (Кызыл) тускай шаңналдарны тывыскан.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

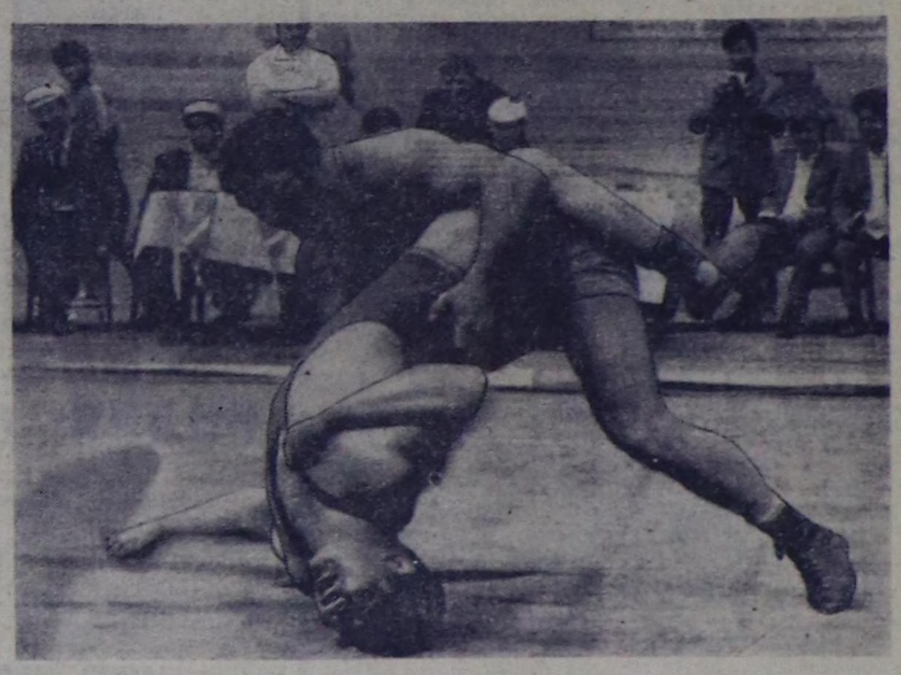

КӨРҮШТҮГ ХҮРЕШ

Тыва хүреш чүгле бисте эвес харын Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүү АССР-лериңде, областарында сөолгу чылдарда сайзырап, аңаа хандыкшылдыглар көвүдеп турар. Ону эткен чылгы Кызылга болган спорттуң национал хевирлеринге спартакиада бадыткаан.

«Азия төвү» шаңнал дээш хостуг хүреш маргылдаазы доозулган соонда тыва хүрешке оон тулган чемпионун илередири-биле 32 шилиндек мөгени хүрештирген. Оларның аразында РСФСР-ниң спорт мастери В. Базыр-Тараа (Кызыл), ССРЭ-ниң спорт мастерлери И. Пашков (Кемерово), О. Чебодаев (Абакан), Моолдуң «Арзылаң» мөгелери Б. Тумньзы, М. Баттогток, «Чаан» мөге Ц. Лхмаа, Салчак Даш-оол (Каа-Хем) болгаш өске-даа ат-сураглыг мөгелер бар.

Ынчангаш хүреш кончуг сөлүн, көрүштүг болуп арткен. Баштайгы салыгларда үстүнде ады үнген мөгелер шылгарап турган. Үшкү салыгда И. Пашков «Арзылаң» мөге Баттогтокту кончуг кашпагай буттаан октаан. Ынчангаш күштүүн, кашпагайын улуска көргүскен. Ц. Лхмаа биле Б. Тумньзы таваржы берди, аңаа баштайгызы тиилээн.

Шилиндек дорт мөге арткан: И. Пашков, В. Базыр-Тараа, Ц. Лхмаа, С. Даш-оол.

И. Пашков биле Ц. Лхмаа хүрежи берди. Олар хостуг хүрешке 90 килограмм чедир деңзиге хүрешкен, аңаа Пашков октаан. Бо удаада кайызы октаары билдинмес. Дыка ур боттарынга дыынмайн хүрежип келген. Орус мөге хенертен опазының будундан алгаш саадатпайн октаан. В. Базыр-Тараа Даш-оолду октап алган.

Күштүглериниң күштүү Игорь Пашков биле Василий Базыр-Тараа шөлче девип үнүп келди. Бистиң мөгевис өнзан октап алыр дээш бүгүле күжүн, аргаларын үндүрген, ынчалза-даа күш четпейн барган.

«Азия төвү» шаңнал дээш маргылдаының тыва хүрешке тулган чемпиону Игорь Пашков болган. В. Базыр-Тараа үжүүрлешкен, Ц. Лхмаа, С. Даш-оол үшкү-дөртү черлерни эзлээн. Оларга шаңналдарны тывыскан.

(Бистиң корр).

КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

1975 чылдың июнь 25-те 14 шакта Политиктиг чырыдышкын бажыңының хуралдаар залында хоорай Совединиң бирги (он бешки чыыжынын) организастыг сессиязы болур. Хүн айтырыглары:

1). Организастыг айтырыглар.

2). Хоорайда күш-культура болгаш спорт ажылының байдалы болгаш ону экижидер хемчеглериниң дугайы.

Силерге 479400 ойнап алыышкыннар

1975 чылдың июнь 30-де Новосибирск хоорайга Күрүнениң 3 хуулуг иштики ойнаашкынныг чээлизиниң 72-ги тиражы болур.

Тиражка 479400 ойнап алыышкыннар таваржыр, оон иштинде:

Ойнап алыышкынның хемчээли	Ойнап алыышкынның саны
5000 рубль	102
2500 рубль	255
1000 рубль	1020
500 рубль	5559
100 рубль	38250
40 рубль	434214
Шупту	479400

Бо чээлиниң талазы-биле чыл бүрүде ойнап алыышкыннын сес тиражын үзүлүп турар: февраль 15-те, март 30-де, май 15-те, июнь 30-де, август 15-те, сентябрь 30-де, ноябрь 15-те болгаш декабрь 30-де.

Чээлиниң облигацияларын ажаалгаш кассалары хостуу-биле садыглап база садын ап турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 24-ТЕ

МОСКВАДАН

9.00—Дамчыдылгалар программазы.

9.05—**«Эртемденге сөс».** ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Г. И. Горбуновтуң чугаазы.

9.20—**«СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур». «Беш чылды — хуусаа бетинде».** Украинаның Кировоград обкомунуң бирги секретары М. М. Кобыльский дамчыдылгага киржир.

10.05—**«Улуг дайын дугайында сактыышкын».** Документалдыг телефильм.

11.20—**«Бичиилерниң уран чогаадылгазы».** Өңнүг.

11.50—Медээлер.

12.00—**«Хөглүг үнер».** Өңнүг.

12.15—Спортчу программа: 1. **Чымчак шыыглыг орукка мотоцикл чарыжымнын делегей чемпионады.** 2. **«Спортчу демдеглелдер».** Өңнүг.

12.55—Кыска фильм. (Кызылдан).

13.05—Уругларга фильм. **«Мишка Стрекачевтуң кайгамчык ужуралдары».** Уран-чечен фильм.

14.30—**«Эрес-маадырлыг чорук».** Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дактыр Маадыры П. А. Батов эрттирер.

15.00—**«Улустуң уран чогаадылгазы».** Тайылбырлал. Өңнүг.

15.45—**«Петрусь Бровка».** Шулукчунуң 70 харлаар хүнүнге.

17.30—**«Ye».** Информастыг программа.

18.00—**«Совет шулукчуларының шулуктери».** Өңнүг.

18.20—**«Эртемденге сөс».** ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Г. И. Горбуновтуң чугаазы.

КЫЗЫЛДАН

18.35—Телемедээлер.

18.50—Мультфильм.

19.05—**«Көдээниң ажыл-ижи».** Дамчыдылга.

19.35—Телемедээлер.

19.45—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.50—**«СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур». «Беш чылдың тудугларында: БАМ»**

20.35—**«Улуг дайын дугайында сактыышкын».** Документалдыг телефильм.

21.50—**«Уттуп болур бе».** ССРЭ-ниң улустуң артистери Л. Зыкина, И. Любезнов олар киржилгелиг концерт программазы. Өңнүг.

23.00—23.30—**«Ye».** Информастыг программа.

Бөгүн «Тувинская правда»

«1975 чыл беш чылдың доозукчу чылы». Республикадан информациялар болгаш корреспонденциялар.

«Кызыл хоорайда чер-чер Советтериниң объектилериниң тудуун дүргедедир». Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы.

«Ажыглаага кирер тудуг кичээнгейниң төвүнде». «Тыва даг-дүгү тудугнуң» тудуг эргелериниң партбюрозунуң секретары Ю. Шагдырның корреспонденциязы.

«Бүгү-ле участоктарда». Идеологтуг ажылдың практиказындан СЭКП Бии-Хем райкомунуң ийиги секретары А. Салчактың үүлү.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзи ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, чагбас. Даглыг черлерге дымыраадын чаар. Барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураза даглыг районнарга 15—20, өскелеринге 20—25 градус чылыр.

Кызылга шокар булуттаар, чаъс чагбас. Чөөн чүк угланыышкынныг хат секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 20—24 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ИЮНЬ 24-ТЕ

«КАА-ХЕМ»: **«Альпы балладазы»** 9.45, **«Легендалар уттундурганда»** 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Ак-көк чыланың буураазы»** 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, **«Уруглары-нелери»** 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Хөглүг жабокричилер»** 10.30, **«Бир чалгаапайның амыдыралындан»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Эй, ковбойлар»** 14.30, **«Ынакшыл деп чүл»** 16.40, 18.20, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ. Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 24-63, редакторнун оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, өдөө ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 23-54, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериязының 50-22. солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 16748. ЧАГЫГ № 2245

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00831.